

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра дошкільної та початкової освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

На тему «**Шляхи підвищення якості надання освітніх послуг для
дітей з особливими освітніми потребами**»

Кваліфікаційна робота здобувача

освітнього ступеня магістр

спеціальності:

013 «Початкова освіта»

освітньої програми:

«Початкова освіта. Інклюзивна освіта»

Нікітєна Аліна Дмитрівна

Керівник **доктор педагогічних наук,**

професор Гүменникова Т.Р.

Рецензент

Робота допущена до захисту
на засіданні кафедри дошкільної та початкової освіти

протокол № ____ від « ____ » _____ 20 ____ р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Робота пройшла публічний захист
на відкритому засіданні ЕК

« ____ » _____ 20 ____ р.

Оцінка _____

(за стобальною шкалою)

(за традиційною шкалою)

Голова ЕК

**ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет Педагогічний факультет

Кафедра дошкільної та початкової освіти

Освітній ступінь Магістр

Спеціальність 0.13 Початкова освіта. Інклюзивна освіта.

Спеціалізація/предметна спеціальність Вчитель початкових класів

Освітня програма «Початкова освіта. Інклюзивна освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

“ ____ ” _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ (МАГІСТЕРСЬКУ) РОБОТУ СТУДЕНТУ

Нікітєна Аліна Дмитрівна

1. Тема роботи: **«Шляхи підвищення якості надання освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами»**

керівник роботи: проф., доктор пед. наук Гуменникова Тамара Рудольфівна

затверджені наказом по ІДГУ від “___” _____ 20__ року №___

2. Строк подання студентом роботи – грудень 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: опрацювання праць Кравченко Г. , Шевченко В., Миронова С. П. , Давиденко В. В., Заярнюк О. В. , Хома Т. В., Дулкай О. В., Губарь О. Г., Лондар С., Литвинчук А., Терещенко Г., Гапон В., Анісімова О.; В дослідженні були використанні данні від учасників, першим методом збору даних було спостереження, анкетування батьків та фахівців, аналіз індивідуальних досягнень дітей, інтерв'ювання фахівців. Ці методи дозволили не тільки оцінити загальну якість надання освітніх послуг, але й зібрати конкретні дані щодо можливих шляхів удосконалення роботи центру для поліпшення результатів навчання та розвитку дітей з ОПП.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): **Шляхи підвищення якості надання освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами** , визначення актуальності теми, мети та завдання дослідження; Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:

- 1) дослідження розвитку та управління інклюзивною освітою в Україні;
- 2) оцінка механізмів створення інклюзивних класів та оптимізація використання освітньої субвенції;
- 3) аналіз рівнів підтримки учнів з ООП;
- 4) оцінка міжнародного досвіду в сфері інклюзивної освіти та його вплив на українську практику;
- 5) розробка методичних рекомендацій щодо покращення управлінської підготовки та професійної

5. Перелік графічного матеріалу: Таблиця 2.1

Аналіз якості надання освітніх послуг для дітей з ОПП у

КУ «Інклюзивно-ресурсний центр» Чорноморської міської ради
Одеської області, ДОДАТОК А

Мережа інклюзивно-ресурсних центрів Одеської області

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1 Організаційно управлінські аспекти інклюзивною освітою в Україні	проф. Гуменникова Т.Р.		
Розділ 2 Аналіз нововведень в інклюзивній освіті за останні 5 років в НУШ.	проф. Гуменникова Т.Р.		
Розділ 3	проф. Гуменникова Т.Р.		

Співпраця між закладами освіти та інклюзивно-ресурсними центрами (ІРЦ), як ресурс супроводу дитини з ОПП.			
---	--	--	--

7. Дата видачі завдання

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми.	Листопад 2023	
2.	Підготовка плану.	Грудень 2023	
3.	Підготовка вступу.	Вересень 2024	
4.	Написання варіанту 1 розділу.	Березень 2024	
5.	Усунення зауважень та затвердження теоретичної частини роботи.	Травень 2024	
6.	Підготовка діагностичної частини..	Червень 2024	
7.	Усунення зауважень та затвердження діагностичної частини роботи.	Липень 2024	
8.	Підготовка 3 розділу роботи та розробка програми	Вересень 2024	
19.	Подання кваліфікаційної роботи науковому керівнику.	Грудень 2024	

Студент _____ Нікітєна А.Д.

Керівник роботи _____ Гуменникова Т.Р

Анотація

Нікітєна А.Д. Шляхи підвищення якості надання освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами»

Актуальність теми зумовлена сучасними тенденціями розвитку освіти в Україні та світі, зокрема, реформами, спрямованими на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їх фізичних та психічних можливостей. В Україні активно впроваджуються інклюзивні практики, що створюють необхідність розробки нових підходів до організації освітнього процесу для дітей з ООП. Зміни в законодавчій та нормативно-правовій базі освіти ставлять перед педагогами та закладами освіти завдання забезпечення інклюзивного середовища, яке враховує специфічні потреби учнів, що вимагає постійного вдосконалення методик, технологій і організаційних форм роботи. Водночас, з огляду на виклики, пов'язані з недостатньою підготовленістю педагогічних працівників до роботи в умовах інклюзії, необхідно зосередити увагу на підвищенні професійного рівня вчителів та фахівців, які працюють з дітьми з ООП. Окрім того, міжнародний досвід вказує на важливість впровадження ефективних моделей і стратегій, які можуть бути адаптовані до української освітньої системи. Таким чином, тематика магістерської роботи є надзвичайно актуальною, оскільки вимагає комплексного підходу до покращення якості освітніх послуг для дітей з ООП в умовах сучасних змін в українському освітньому середовищі.

Метою дослідження є розробка рекомендацій щодо вдосконалення організації та здійснення освітнього процесу для дітей з ООП в умовах інклюзивної освіти.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

- 1) дослідження розвитку та управління інклюзивною освітою в Україні;
- 2) оцінка механізмів створення інклюзивних класів та оптимізація використання освітньої субвенції;

- 3) аналіз рівнів підтримки учнів з ООП;
- 4) оцінка міжнародного досвіду в сфері інклюзивної освіти та його вплив на українську практику;
- 5) розробка методичних рекомендацій щодо покращення управлінської підготовки та професійної підготовки педагогічних працівників для інклюзивної освіти

Дослідження, проведені в даній роботі, мають велике теоретичне та практичне значення. Отже, **об'єктом даного дослідження** є організація та управління інклюзивною освітою для дітей з ООП в Україні, зокрема в умовах НУШ та Одеської області. **Предмет дослідження:** процеси підвищення якості надання освітніх послуг для дітей з ООП через удосконалення управлінських та методичних підходів, включаючи створення інклюзивних класів, співпрацю з ІРЦ, а також підготовку педагогічних працівників та управлінців до роботи в інклюзивному освітньому середовищі.

Гіпотеза дослідження: підвищення якості надання освітніх послуг для дітей з ООП в умовах інклюзивної освіти можливе за умови вдосконалення організаційно-управлінських підходів, зокрема через ефективну співпрацю закладів освіти та ІРЦ, створення інклюзивних класів, забезпечення методичної підготовки педагогів та адміністративного персоналу, а також розробку та впровадження програм, адаптованих до потреб дітей з ООП.

При проведенні дослідження були використані загальнонаукові й спеціальні **методи дослідження**, зокрема аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, дедукція та індукція, системно-структурний аналіз та інші.

Джерельну базу дослідження склали законодавчі та нормативно-правові документи, матеріали МОН України, наукові праці українських вчених тощо.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному підході до вивчення шляхів підвищення якості надання освітніх послуг для дітей з ООП в умовах інклюзивної освіти в Україні, зокрема в Одеській області. Для першого разу в контексті сучасної української інклюзивної освіти проводиться

системний аналіз управлінських, організаційних і методичних аспектів, що визначають ефективність освітнього процесу для дітей з ОПП, з акцентом на використання новітніх педагогічних технологій і методик.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення організації та управління процесом надання освітніх послуг дітям з ООП в умовах інклюзивної освіти. Розроблені рекомендації щодо покращення інклюзивної освіти сприятимуть підвищенню якості освітнього процесу, зокрема шляхом вдосконалення методик навчання, інтеграції спеціальних педагогічних технологій та формування сприятливого освітнього середовища для дітей з ООП.

Апробація результатів роботи.

Обсяг і структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг магістерської роботи становить сторінок друкованого тексту. Список використаних джерел налічує 35 найменувань. Додаткова інформація відображена в одному додатку.

Abstract

Nikitina A.D. "Ways to Improve the Quality of Educational Services for Children with Special Educational Needs"

The relevance of the topic is determined by current trends in the development of education in Ukraine and worldwide, particularly reforms aimed at ensuring equal access to quality education for all children, regardless of their physical or mental abilities. Inclusive practices are actively being implemented in Ukraine, necessitating the development of new approaches to organizing the educational process for children with special educational needs (SEN). Changes in educational legislation and regulatory frameworks challenge educators and educational institutions to create an inclusive environment that addresses the specific needs of students. This requires constant improvement of methodologies, technologies, and organizational forms of work. Simultaneously, given the challenges associated with insufficient teacher preparedness for working in inclusive settings, there is a need to focus on enhancing the professional skills of teachers and specialists working with children with SEN. Furthermore, international experience highlights the importance of implementing effective models and strategies that can be adapted to the Ukrainian education system. Thus, the topic of the master's thesis is particularly relevant, as it demands a comprehensive approach to improving the quality of educational services for children with SEN in the context of modern changes in the Ukrainian educational environment.

Purpose of the Study

The study aims to develop recommendations for improving the organization and implementation of the educational process for children with SEN in inclusive education settings.

Objectives

To achieve this goal, the following tasks have been set:

Investigate the development and management of inclusive education in

Ukraine.

Assess the mechanisms for creating inclusive classrooms and optimizing the use of educational subsidies.

Analyze the levels of support provided to students with SEN.

Evaluate international experiences in inclusive education and their impact on Ukrainian practices.

Develop methodological recommendations for enhancing managerial and professional training for educators in inclusive education.

The research conducted in this study holds significant theoretical and practical value.

Object of Study

The organization and management of inclusive education for children with SEN in Ukraine, particularly within the framework of the New Ukrainian School (NUS) and in the Odesa region.

Subject of Study

Processes for improving the quality of educational services for children with SEN by enhancing managerial and methodological approaches, including the creation of inclusive classrooms, collaboration with Inclusive Resource Centers (IRC), and preparing educators and administrators to work in an inclusive educational environment.

Research Hypothesis

Improving the quality of educational services for children with SEN in inclusive education is possible through the enhancement of organizational and managerial approaches, including effective collaboration between educational institutions and IRCs, the creation of inclusive classrooms, ensuring methodological preparation of teachers and administrative staff, and the development and implementation of programs adapted to the needs of children with SEN.

Methodology

The study employs general scientific and specialized research methods, including analysis and synthesis, comparison, generalization, deduction, induction, system-structural analysis, and others.

Sources of the Study

The research is based on legislative and regulatory documents, materials from the Ministry of Education and Science of Ukraine, and scientific works of Ukrainian scholars.

Scientific Novelty

The study provides a comprehensive approach to exploring ways to improve the quality of educational services for children with SEN in the context of inclusive education in Ukraine, particularly in the Odesa region. For the first time in the context of modern Ukrainian inclusive education, a systematic analysis of managerial, organizational, and methodological aspects determining the effectiveness of the educational process for children with SEN is conducted, with an emphasis on the use of innovative pedagogical technologies and methods.

Practical Significance

The findings of the study can be used to enhance the organization and management of the educational process for children with SEN in inclusive settings. The developed recommendations for improving inclusive education will contribute to enhancing the quality of the educational process, including through the improvement of teaching methods, integration of specialized pedagogical technologies, and the creation of a supportive educational environment for children with SEN.

Approval of Results

The work consists of an introduction, three chapters, conclusions, a list of references, and an appendix. The full volume of the master's thesis is pages of printed text. The list of references includes 35 sources. Additional information is presented in one appendix.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ІНП – індивідуальний навчальний план

ІПР – індивідуальна програма розвитку

ІРЦ – інклюзивно-ресурсний центр

МОН – Міністерство освіти і науки України

НУШ – Нова українська школа

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ООП – особливі освітні потреби

ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	13
ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1 ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	19
1.1. Інклюзивна освіта в Україні: становлення, управління, розвиток, традиції.....	19
1.2. Створення інклюзивних класів та розподіл освітньої субвенції, як шляхи підвищення якості надання освітніх послуг...22	
1.3. Рівні підтримки учнів з ОПП.....	25
1.4. Інклюзивна освіта та міжнародне співробітництво	33
Висновки до першого розділу.....	38
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НУШ: ТЕНДЕНЦІЇ, УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ ТА ЯКІСТЬ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОПП В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	40
2.1. Аналіз нововведень в інклюзивній освіті за останні 5 років в НУШ.....	40
2.2. Становлення, управління та розвиток інклюзивної освіти в Одеській області.....	46
2.3. Аналітичні аспекти якості надання освітніх послуг для дітей з ОПП в громаді.....	50
Висновки до другого розділу.....	54
РОЗДІЛ 3. УПРАВЛІНСЬКІ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОПП	57
3.1. Співпраця між закладами освіти та ІРЦ, як ресурс супроводу дитини з ОПП.....	57
3.2. Особливості управлінської підготовки директорів...	60

3.3. Створення інклюзивних міжкласних груп для вивчення предметів, модифікованих з урахуванням ООП учнів....	66
3.4. Розробка тренінгу підготовки працівників НУШ до надання якісних освітніх послуг з інклюзивної освіти.....	68
Висновки до третього розділу.....	74
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79
ДОДАТКИ.....	84

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена сучасними тенденціями розвитку освіти в Україні та світі, зокрема, реформами, спрямованими на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їх фізичних та психічних можливостей. В Україні активно впроваджуються інклюзивні практики, що створюють необхідність розробки нових підходів до організації освітнього процесу для дітей з ООП. Зміни в законодавчій та нормативно-правовій базі освіти ставлять перед педагогами та закладами освіти завдання забезпечення інклюзивного середовища, яке враховує специфічні потреби учнів, що вимагає постійного вдосконалення методик, технологій і організаційних форм роботи. Водночас, з огляду на виклики, пов'язані з недостатньою підготовленістю педагогічних працівників до роботи в умовах інклюзії, необхідно зосередити увагу на підвищенні професійного рівня вчителів та фахівців, які працюють з дітьми з ООП. Окрім того, міжнародний досвід вказує на важливість впровадження ефективних моделей і стратегій, які можуть бути адаптовані до української освітньої системи. Таким чином, тематика магістерської роботи є надзвичайно актуальною, оскільки вимагає комплексного підходу до покращення якості освітніх послуг для дітей з ООП в умовах сучасних змін в українському освітньому середовищі.

Метою дослідження є розробка рекомендацій щодо вдосконалення організації та здійснення освітнього процесу для дітей з ООП в умовах інклюзивної освіти.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

- 1) дослідження розвитку та управління інклюзивною освітою в Україні;
- 2) оцінка механізмів створення інклюзивних класів та оптимізація використання освітньої субвенції;
- 3) аналіз рівнів підтримки учнів з ООП;
- 4) оцінка міжнародного досвіду в сфері інклюзивної освіти та його вплив на українську практику;
- 5) розробка методичних рекомендацій щодо покращення управлінської

підготовки та професійної підготовки педагогічних працівників для інклюзивної освіти

Дослідження, проведені в даній роботі, мають велике теоретичне та практичне значення. Отже, **об'єктом даного дослідження** є організація та управління інклюзивною освітою для дітей з ООП в Україні, зокрема в умовах НУШ та Одеської області. **Предмет дослідження:** процеси підвищення якості надання освітніх послуг для дітей з ООП через удосконалення управлінських та методичних підходів, включаючи створення інклюзивних класів, співпрацю з ІРЦ, а також підготовку педагогічних працівників та управлінців до роботи в інклюзивному освітньому середовищі.

Гіпотеза дослідження: підвищення якості надання освітніх послуг для дітей з ООП в умовах інклюзивної освіти можливе за умови вдосконалення організаційно-управлінських підходів, зокрема через ефективну співпрацю закладів освіти та ІРЦ, створення інклюзивних класів, забезпечення методичної підготовки педагогів та адміністративного персоналу, а також розробку та впровадження програм, адаптованих до потреб дітей з ООП.

При проведенні дослідження були використані загальнонаукові й спеціальні **методи дослідження**, зокрема аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, дедукція та індукція, системно-структурний аналіз та інші.

Джерельну базу дослідження склали законодавчі та нормативно-правові документи, матеріали МОН України, наукові праці українських вчених тощо.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному підході до вивчення шляхів підвищення якості надання освітніх послуг для дітей з ООП в умовах інклюзивної освіти в Україні, зокрема в Одеській області. Для першого разу в контексті сучасної української інклюзивної освіти проводиться системний аналіз управлінських, організаційних і методичних аспектів, що визначають ефективність освітнього процесу для дітей з ООП, з акцентом на використання новітніх педагогічних технологій і методик.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати

дослідження можуть бути використані для вдосконалення організації та управління процесом надання освітніх послуг дітям з ООП в умовах інклюзивної освіти. Розроблені рекомендації щодо покращення інклюзивної освіти сприятимуть підвищенню якості освітнього процесу, зокрема шляхом вдосконалення методик навчання, інтеграції спеціальних педагогічних технологій та формування сприятливого освітнього середовища для дітей з ООП.

Апробація результатів роботи.

Обсяг і структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг магістерської роботи становить сторінок друкованого тексту. Список використаних джерел налічує 35 найменувань. Додаткова інформація відображена в одному додатку.

РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

1.1. Інклюзивна освіта в Україні: становлення, управління, розвиток, традиції

Інклюзивна освіта в Україні є важливою складовою сучасної системи освіти, що спрямована на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, психологічних чи соціальних особливостей. Становлення цієї системи відбувалося поступово, зважаючи на світові тенденції та внутрішню потребу суспільства інтегрувати дітей з ОПП в загальний освітній простір.

Перші спроби інтеграції інклюзії в освітній процес України з'явилися в 1990-х роках, проте системний підхід до цього питання розпочався лише в 2000-х. Ухвалення Закону України «Про освіту» [1] 2017 року стало вагомим кроком у формуванні законодавчого підґрунтя для розвитку інклюзивної освіти. Він гарантував право кожної дитини на освіту в умовах, що відповідають її потребам. Так, у Законі України «Про освіту» [1] зазначено, що «інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників». Водночас інклюзивне освітнє середовище» трактується як «сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей» [1].

Управління інклюзивною освітою в Україні здійснюється на різних рівнях. Ключову роль відіграє МОН України, яке формує державну політику, затверджує стандарти та забезпечує фінансування відповідних програм. На місцевому рівні важливу роль виконують ІРЦ, які надають підтримку школам, учителям і батькам.

Так, МОН України є ключовим органом у системі центральної

виконавчої влади, який відповідає за формування та реалізацію державної політики щодо функціонування ІРЦ. Методичний та аналітичний супровід їх діяльності забезпечується ресурсними центрами підтримки інклюзивної освіти або установою, визначеною МОН, яка підпорядковується його управлінню.

Важливим кроком у розвитку інклюзивної освіти стало затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр [2], яке визначило основні принципи, напрями діяльності та організаційні засади функціонування цих установ. Згідно документу «інклюзивно-ресурсний центр є установою, що утворюється з метою забезпечення права осіб з особливими освітніми потребами на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, в тому числі у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти та інших закладах освіти, які забезпечують здобуття освіти, шляхом проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку особи та забезпечення їх системного кваліфікованого супроводу» [2].

Розвиток інклюзивної освіти передбачає створення адаптивного освітнього середовища, яке відповідає потребам кожного учня, забезпечуючи комфортні умови для навчання та розвитку [3]. У багатьох школах облаштовуються спеціалізовані класи з доступною інфраструктурою, яка включає пандуси, ліфти, а також адаптовані меблі та обладнання. З'являються помічники вчителів, які надають підтримку під час освітнього процесу, допомагаючи учням з ООП краще інтегруватися у шкільне середовище. Використання новітніх технологій, таких як інтерактивні дошки, спеціальні програми та пристрої для альтернативної комунікації, значно підвищує ефективність навчання.

Важливим аспектом є підготовка педагогів до роботи з дітьми з ООП, адже їх професіоналізм і чуйність є ключовими чинниками успіху. Для цього створюються спеціальні тренінги, майстер-класи, курси підвищення кваліфікації, які охоплюють як теоретичні знання, так і практичні навички роботи. Крім того, організовуються освітні семінари та вебінари, на яких

педагоги обмінюються досвідом і сучасними методиками [4, с. 343-347].

Особлива увага приділяється залученню психологів, логопедів і реабілітологів до команди фахівців, які працюють з дітьми з ООП. Цей комплексний підхід дозволяє зробити інклюзивну освіту ефективною і доступною, закладаючи основи для повноцінного розвитку кожної дитини [5].

Україна має свої унікальні традиції в інклюзивній освіті, які базуються на принципах толерантності, співпраці та взаємопідтримки. Популяризація інклюзії підтримується через суспільні ініціативи та медіапроекти. Водночас, значна увага приділяється просвітницькій роботі з батьками, оскільки їхня підтримка є важливим елементом успішного освітнього процесу.

Розвиток інклюзивної освіти є тривалим і доволі складним процесом, що супроводжується численними перетвореннями. Його реалізація неможлива без активної підтримки та участі громадських організацій, які захищають права дітей з ООП та підтримують сім'ї, що виховують таких дітей. Значною мірою саме завдяки ініціативі громадських об'єднань і прогресивних батьків, які вимагали забезпечення права своїх дітей на освіту, інклюзія в Україні почала активно розвиватися. Сьогодні цей процес потребує чіткої підтримки з боку громадянського суспільства та педагогічної спільноти. Якщо педагоги, керівники закладів освіти чи закладів вищої освіти не сприймуть ідеї інклюзії і не втілять їх у повсякденну освітню практику, то політичні рішення ризикують залишитися лише деклараціями, а адміністративні заходи перетворяться на формальну імітацію змін. Лише синергія зусиль усіх сторін – громадськості, педагогів та освітніх установ – здатна забезпечити реальний прогрес у впровадженні інклюзивної освіти [6, с. 119-120].

Однак, інклюзивна освіта в Україні зіштовхується з низкою викликів, серед яких недостатнє фінансування, нестача кваліфікованих педагогів і низький рівень доступності освітніх установ [7]. Попри це, суспільство дедалі більше усвідомлює важливість інклюзії, що сприяє поступовому подоланню цих проблем.

Отже, інклюзивна освіта – це не лише можливість для дітей з ООП

здобути якісну освіту, але й інструмент формування толерантного та відкритого суспільства. Цей напрямок вимагає активної взаємодії всіх учасників освітнього процесу – держави, педагогів, батьків і громади. Завдяки цьому Україна має шанс стати прикладом інклюзивної системи освіти для інших країн.

1.2. Створення інклюзивних класів та розподіл освітньої субвенції, як шляхи підвищення якості надання освітніх послуг

Створення інклюзивних класів та ефективний розподіл освітньої субвенції є ключовими чинниками підвищення якості надання освітніх послуг у системі інклюзивної освіти. Інклюзивні класи стають важливим елементом освітнього середовища, яке сприяє інтеграції дітей з ООП у загальний освітній процес. Вони забезпечують доступність навчання для кожного учня, створюючи умови, що враховують індивідуальні потреби та можливості.

Завдяки інклюзивним класам, діти з ООП отримують можливість взаємодіяти з однолітками, що сприяє розвитку їхніх соціальних навичок. Педагогічний підхід у таких класах базується на індивідуалізації освітнього процесу, використанні адаптованих методик та технологій. Значущу роль відіграють асистенти вчителів, які надають додаткову підтримку дітям і забезпечують їхню комфортну участь у заняттях [8, с. 287-288].

Крім того, інклюзивні класи позитивно впливають на всіх учасників освітнього процесу. Учні без ООП вчаться толерантності, співчуттю та взаємоповазі, що формує їхню громадянську свідомість. Таке середовище сприяє створенню культури взаєморозуміння, яка є основою інклюзивного суспільства [9, с. 119-120].

Ефективний розподіл освітньої субвенції забезпечує фінансову підтримку інклюзивних програм. Кошти спрямовуються на закупівлю спеціалізованого обладнання, проведення тренінгів для педагогів, модернізацію навчальних приміщень та підвищення кваліфікації персоналу. Це дозволяє створювати сучасне освітнє середовище, яке відповідає

стандартам інклюзивної освіти.

Так, важливим кроком у розвитку інклюзивної освіти, зокрема у створенні інклюзивних класів та раціональному розподілі освітньої субвенції, стало затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам для державної підтримки осіб з особливими освітніми потребами [10]. Цей нормативно-правовий акт є ключовим документом, який регулює механізми фінансової підтримки інклюзивної освіти в Україні. Затверджений Кабінетом Міністрів України, він визначає порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам для забезпечення державної підтримки особам з ООП. Метою субвенції є створення належних умов для надання якісних освітніх послуг дітям з ООП, враховуючи їхні індивідуальні потреби. Субвенція спрямовується на забезпечення навчання в інклюзивних класах загальноосвітніх шкіл, придбання спеціального обладнання, оплати праці асистентів учителів, надання корекційно-розвиткових послуг та інших заходів, необхідних для реалізації інклюзивної освіти. Важливим аспектом документу є деталізація механізмів розподілу коштів. Субвенція надається на основі обліку фактичної кількості дітей з ООП у кожному регіоні, що забезпечує справедливий розподіл фінансових ресурсів. Умови також передбачають регулярний моніторинг використання коштів і контроль з боку органів державної влади, що гарантує їх ефективне цільове використання. Порядок надання субвенції також регламентує співпрацю між державними і місцевими органами влади. Місцеві органи самоврядування зобов'язані забезпечувати додаткове фінансування з місцевих бюджетів, спрямоване на покриття потреб, які не можуть бути реалізовані за рахунок державної субвенції. Це дозволяє збалансувати фінансове забезпечення інклюзивної освіти.

Регулярний моніторинг використання освітньої субвенції дозволяє виявляти проблемні аспекти та вчасно реагувати на виклики. Чіткий облік потреб дітей з ООП у кожній школі сприяє раціональному розподілу ресурсів, що підвищує ефективність системи. Важливу роль у цьому процесі відіграє

співпраця між місцевими органами влади, школами та громадськими організаціями.

Важливим аспектом функціонування інклюзивних класів є адаптація освітніх програм і методик, які враховують специфіку роботи з дітьми з ООП. У таких класах використовуються спеціальні дидактичні матеріали, технічні засоби навчання та інноваційні методики, що дозволяють реалізувати індивідуальний підхід до кожного учня. Невід'ємною частиною цього процесу є підтримка асистентів учителя, які допомагають учням з ООП освоювати навчальний матеріал та адаптуватися до умов загальноосвітнього середовища [5].

Розподіл освітньої субвенції відіграє важливу роль у забезпеченні належного фінансування інклюзивної освіти. Цільове використання коштів дозволяє закуповувати спеціалізоване обладнання, проводити ремонт приміщень для створення безбар'єрного середовища, оплачувати роботу додаткового персоналу та організовувати підвищення кваліфікації педагогів. Важливим є також залучення коштів для забезпечення доступу до ІРЦ, які надають методичну та консультативну допомогу учасникам освітнього процесу.

Одним із головних викликів у розподілі субвенції є забезпечення її прозорості та раціонального використання. Це вимагає чіткої координації між місцевими органами управління освітою, закладами освіти та громадськими організаціями. Важливим є також регулярний моніторинг ефективності витрат, що дозволяє коригувати фінансування відповідно до реальних потреб [11].

Становлення інклюзивної освіти в Україні супроводжується впровадженням системних змін, які сприяють розвитку освітніх послуг. На законодавчому рівні визначені основи функціонування інклюзивних класів, зокрема через прийняття Положення про інклюзивно-ресурсні центри [2]. Такі центри не лише забезпечують діагностику та супровід дітей з ООП, але й відіграють роль посередника між батьками, педагогами та адміністрацією

шкіл.

Інклюзивні класи, за умови належної організації, сприяють соціалізації дітей з ООП, формуючи у них навички взаємодії з однолітками, розвиваючи впевненість у собі та мотивацію до навчання. Одночасно це формує толерантність і розуміння серед усіх учасників освітнього процесу, створюючи основу для інклюзивного суспільства в цілому [12].

Таким чином, створення інклюзивних класів і розподіл освітньої субвенції є не лише шляхами підвищення якості освітніх послуг, а й важливими інструментами забезпечення рівності прав на освіту для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних потреб.

1.3. Рівні підтримки учнів з ООП

Рівні підтримки учнів з ООП є важливим аспектом інклюзивної освіти, оскільки вони визначають, які ресурси, методи та стратегії необхідні для забезпечення рівного доступу до навчання та розвитку кожного учня. Підтримка може бути організована на кількох рівнях, залежно від потреб учнів, їхніх можливостей та вимог до освітнього процесу.

Аналіз першого рівня підтримки учнів з ООП вказує на його важливу роль у забезпеченні доступності та якості освіти для учнів, які мають труднощі I ступеня прояву [13]. Цей рівень підтримки стосується учнів, які мають поодинокі або незначні труднощі в навчанні, взаємодії або мобільності, і для яких не потрібно створювати інклюзивний клас. Важливим критерієм є проведення оцінки потреби учня в наданні підтримки, що здійснюється на підставі протоколу, визначеного порядком організації інклюзивного навчання.

Підтримка на цьому рівні не потребує додаткового фінансування, оскільки вона організовується в межах закладу освіти. Для цього керівник закладу освіти утворює команду психолого-педагогічного супроводу, яка проводить оцінку розвитку учня та визначає потребу в підтримці. У разі необхідності, команда може рекомендувати звернення до ІРЦ для проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку.

На цьому рівні учням надається підтримка в освітньому процесі через регулярні наради-консультації педагогічних працівників та надання консультативної допомоги корекційними педагогами, логопедами та психологами. Підбір методів та матеріалів організовується відповідно до індивідуальних потреб учня, але без створення додаткових корекційно-розвиткових послуг. Освітній процес для учня організовується за розкладом класу із застосуванням загальних навчальних матеріалів та підручників.

Для забезпечення рівного доступу до навчання створюється універсальний дизайн освітнього середовища, який включає пристосування навчальних просторів, але без додаткових витрат на закупівлю обладнання. Оцінювання досягнень учня проводиться на основі загальних критеріїв, з урахуванням його ООП.

Аналіз другого рівня підтримки учнів з ООП показує більш глибоке залучення ресурсів і спеціалізованих послуг у порівнянні з першим рівнем [13]. Підтримка на другому рівні надається учням, які мають труднощі II ступеня прояву (легкого ступеня). Вона передбачає більш комплексний підхід, зокрема, необхідність комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку учня в ІРЦ, що є основою для визначення подальших дій та створення ІПР.

Особливістю цього рівня є створення інклюзивного класу, що дозволяє учневі навчатися в загальному середовищі з відповідною підтримкою. Програма включає розробку ІНП, адаптацію змісту навчання та методичну підтримку педагогів, що дозволяє максимально пристосувати освітній процес до потреб учня. Крім того, передбачено надання додаткових корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних занять, що проводяться за окремим розкладом, а також можливість забезпечення учня допоміжними засобами для навчання.

На другому рівні підтримки учневі можуть бути надані послуги асистента вчителя, що забезпечує додаткову допомогу під час освітнього процесу. Оцінювання досягнень учня здійснюється на основі загальних критеріїв з урахуванням адаптації процесу та умов проведення оцінювання

(наприклад, зміна часу на виконання завдань, використання спеціальних шрифтів або аудіоформатів).

Фінансове забезпечення на цьому рівні визначається відповідно до потреб учня для проведення корекційних занять, закупівлі допоміжних засобів для навчання та оплати послуг асистента вчителя. Враховуючи потреби учнів, надається підтримка через доплати, що регулюються законодавством.

Аналіз третього рівня підтримки учнів з ООП зосереджується на наданні індивідуалізованої допомоги для забезпечення успішного навчання та адаптації учнів в освітньому середовищі, враховуючи їхні специфічні потреби та труднощі [13]. Цей рівень підтримки стосується учнів з труднощами III ступеня прояву, які стикаються з бар'єрами в різних сферах розвитку, таких як навчання, взаємодія, ігрова діяльність та мобільність в закладі освіти. Основні елементи підтримки включають:

1. Психолого-педагогічна оцінка. Підтримка надається на основі висновку ІРЦ, який проводить комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку учня. Цей висновок є основою для створення інклюзивного класу та розроблення ІПР й навчальних планів.

2. Забезпечення підтримки. Учні отримують консультації від фахівців ІРЦ та педагогів спеціальної освіти, що допомагає оптимізувати освітній процес. Фінансування включає корекційно-розвиткові заняття, оплату послуг асистента вчителя та закупівлю спеціальних допоміжних засобів для навчання.

3. Адаптація освітнього процесу. Зміст навчання адаптується відповідно до індивідуальних потреб учнів, а методи оцінювання враховують особливості кожного учня. Також застосовуються спеціальні навчальні засоби, зокрема адаптовані підручники для учнів з порушеннями зору або рухових функцій.

4. Психолого-педагогічні заняття та додаткова підтримка. Учням надаються спеціалізовані заняття з розвитку слухового та зорового сприймання, альтернативної комунікації, а також соціально-побутового орієнтування. Включаються такі методи, як жестова мова, шрифт Брайля та альтернативні способи комунікації. Також призначається асистент учителя

для додаткової підтримки учня.

5. Фінансування та доплати. Фінансування передбачає закупівлю спеціалізованого обладнання на суму до 20% загальної фінансової підтримки. Доплати здійснюються відповідно до законодавства України, що забезпечує додаткові ресурси для підтримки учнів з ООП.

Загалом, третій рівень підтримки забезпечує комплексну і всебічну допомогу для адаптації учнів з ООП до освітнього процесу, що сприяє їх успішному розвитку та інтеграції в освітнє середовище.

Четвертий рівень підтримки учнів з ООП призначений для тих, хто має значні труднощі в навчанні та розвитку, що виникають через тяжкі порушення в різних сферах [13]. Учні цього рівня потребують комплексної психолого-педагогічної оцінки, яку здійснює ІРЦ. Враховуючи індивідуальні потреби, освітнє середовище повинно бути адаптоване та налаштоване відповідно до вимог конкретного учня, що включає розробку ІПР та навчальних планів, а також адаптацію змісту навчання, використання допоміжних засобів та інших ресурсів для ефективного навчання.

Для учнів цього рівня підтримки створюється інклюзивний клас, в якому надаються консультації фахівців, а також проводяться корекційно-розвиткові та психолого-педагогічні заняття. Це може включати заняття з жестової мови, слухового сприймання, соціально-побутового орієнтування та інших специфічних аспектів, які відповідають потребам учня. Важливим є залучення асистентів вчителя та асистентів учнів, що сприяє індивідуальному підходу до кожного учня.

Окрім цього, фінансування для надання підтримки визначається відповідно до потреб учня. Воно включає оплату корекційно-розвиткових занять, послуг асистента вчителя, закупівлю спеціальних засобів навчання, а також соціальних послуг. Важливою частиною є забезпечення доступу до необхідних навчальних матеріалів, таких як підручники для учнів з ООП, в тому числі шрифтом Брайля або з великим шрифтом.

Підтримка в рамках четвертого рівня включає також адаптацію або

модифікацію процесу оцінювання. Це дозволяє учням з ООП виконувати завдання з урахуванням їхніх індивідуальних можливостей. Наприклад, можуть бути використані альтернативні методи комунікації, збільшений час на виконання завдань, а також адаптовані тести, які відповідають змісту модифікованої програми.

Загалом, четвертий рівень підтримки забезпечує комплексний підхід до навчання учнів з ООП, забезпечуючи належне середовище для їхнього розвитку та підтримки їхніх індивідуальних потреб на кожному етапі освітнього процесу.

П'ятий рівень підтримки учнів з ООП є найбільш інтенсивним і застосовується для учнів, які мають серйозні труднощі, що проявляються на п'ятому ступені тяжкості [13]. Ці труднощі можуть бути пов'язані з різними сферами розвитку, зокрема з навчальними, комунікативними, ігровими та мобільними аспектами. Такі учні потребують комплексної підтримки для подолання бар'єрів, які заважають їхньому успішному функціонуванню в освітньому середовищі.

Основною умовою надання п'ятого рівня підтримки є висновок ІРЦ, що включає психолого-педагогічну оцінку розвитку учня. На цьому етапі розробляються ІПР та навчання, а також можливість адаптації і модифікації змісту навчання, що включає зміни в методах, матеріалах, а також в облаштуванні навчальних приміщень. Ключовим є надання допоміжних засобів для навчання, таких як спеціальні підручники та обладнання, що відповідають індивідуальним потребам учня.

Для таких учнів передбачено використання різноманітних методів підтримки, зокрема альтернативних способів комунікації, застосування жестової мови, шрифту Брайля, а також методів для розвитку слухового та тактильного сприймання. Також включаються заняття з самообслуговування та залучення фахівців, таких як ерготерапевт та психолог, для роботи над розвитком необхідних навичок.

Індивідуальна підтримка також передбачає можливість надання

асистента вчителя та учня, що дозволяє забезпечити додаткову увагу та підтримку під час освітнього процесу. Заняття корекційно-розвиткової спрямованості проводяться до восьми годин на тиждень, що дає можливість для індивідуалізації та більш ефективного включення учня в освітній процес. Навчання за адаптованим розкладом дозволяє учням відвідувати заклад освіти відповідно до їхніх можливостей, з періодичним включенням до загального освітнього процесу.

Фінансування п'ятого рівня підтримки включає кошти для закупівлі спеціального обладнання та матеріалів, а також для надання соціальних послуг, облаштування ресурсних кімнат та навчальних місць. Важливим аспектом є забезпечення універсального дизайну освітнього середовища та розумних пристосувань, що включають закупівлю індивідуальних засобів навчання.

Адаптація процедури оцінювання є важливою складовою п'ятого рівня підтримки. Здійснюється коригування умов для проведення оцінки, зокрема через використання спеціальних форм викладу матеріалу, модифікацію завдань та збільшення часу для їх виконання. Це дозволяє учням із серйозними труднощами успішно завершувати навчальні етапи та досягати відповідних результатів, що відповідають їхнім індивідуальним можливостям.

Перший рівень підтримки передбачає загальну підтримку, яка надається всім учням. Це включає доступ до стандартних навчальних матеріалів, можливість використовувати сучасні технології та інші ресурси, що сприяють освітньому процесу. Цей рівень підтримки забезпечує базові умови для всіх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних потреб, і є необхідною умовою для створення інклюзивного середовища.

Крім того, існують певні програми та моделі, які допомагають розподілити підтримку на різні рівні. Це може бути спеціальне навчання, соціалізація через позашкільні заходи, інтеграція в загальноосвітній процес із підвищеним рівнем підтримки. Педагоги повинні співпрацювати з іншими фахівцями, включаючи соціальних працівників, медиків, щоб забезпечити

комплексний підхід до розвитку дітей з ООП [14].

Підтримка на кожному з рівнів має бути гнучкою та адаптивною, оскільки потреби учнів з ООП можуть змінюватися залежно від їхнього розвитку та навчального прогресу. Важливо, щоб освітній процес був спрямований не лише на покращення академічних досягнень, але й на розвиток соціальних навичок, емоційної стійкості та самостійності учнів.

Ефективна підтримка також потребує належної підготовки педагогів, які повинні володіти знаннями про специфічні потреби учнів з ООП і вміти застосовувати різноманітні методи та стратегії для інклюзивного навчання. Програми підвищення кваліфікації та тренінги для вчителів є важливим елементом забезпечення якісної підтримки на всіх рівнях.

Аналіз компонентів професійної компетентності вчителя інклюзивного класу щодо психологічної готовності показує важливість різноманітних аспектів, які повинні бути враховані при підготовці педагогів до роботи з дітьми з ООП. Ці компоненти можна поділити на чотири основні категорії: когнітивну, організаційно-діяльнісну, мотиваційно-ціннісну та рефлексивну [15, с. 27].

1. Когнітивний компонент. У цьому компоненті основну роль відіграють знання вчителя про особливості розвитку дітей з ООП і сучасні методи організації інклюзивного освітнього процесу. Вчитель повинен добре розуміти психологічні, соціальні та педагогічні аспекти розвитку таких дітей на різних етапах їх навчання. Знання принципів універсального дизайну для створення інклюзивного середовища та моніторинг ІПР також є важливими складовими. Це дозволяє вчителю створювати адаптовані навчальні плани та використовувати методи диференціації для задоволення потреб кожної дитини.

2. Організаційно-діяльнісний компонент. Це вміння організувати ефективну роботу з родинами учнів, що мають ООП, а також працювати в команді разом з іншими фахівцями для психолого-педагогічного супроводу дітей. Важливим є також уміння адаптувати зміст навчальних планів та

освітніх програм відповідно до розвитку дитини. Для цього вчитель має володіти навичками створення інклюзивного освітнього середовища, що сприяє формуванню знань та умінь у дітей з ООП. Важливим є також проєктування індивідуальної освітньої траєкторії для кожного учня, що дозволяє створити умови для максимального розвитку його потенціалу.

3. Мотиваційно-ціннісний компонент. У цьому компоненті важливою є здатність вчителя забезпечити рівність прав на освіту для всіх учнів, незалежно від їхніх особливих потреб. Педагог повинен бути готовий до навчання та розвитку дітей з ООП, застосовуючи допоміжні навчальні технології, у тому числі диференційовані методики навчання. Вчитель має сприяти проведенню корекційно-виховної роботи та виявляти гуманність у взаємодії з дітьми різних категорій. Це також включає вміння забезпечити підтримку соціалізації та поваги до особливостей кожної дитини.

4. Рефлексивний компонент. Педагогічна рефлексія є важливою складовою професійної компетентності вчителя інклюзивного класу. Здатність до саморозвитку та самовдосконалення дозволяє вчителю аналізувати свою діяльність і коригувати її відповідно до результатів. Важливим є також здатність вчителя контролювати і організовувати свою педагогічну діяльність, проявляючи педагогічну чуйність і тактовність у взаємодії з учнями. Вчитель повинен мати терпіння та наполегливість, щоб досягати поставлених цілей у навчанні дітей з ООП, забезпечуючи їхній прогрес в освітньому процесі.

Ці компоненти професійної компетентності є необхідними для вчителя інклюзивного класу, щоб забезпечити ефективне навчання і розвиток дітей з ООП, створюючи підтримувальне та інклюзивне середовище, яке сприяє їхньому максимальному розвитку.

Таким чином, підтримка учнів з ООП є комплексним процесом, що передбачає різноманітні підходи, методи та ресурси для створення інклюзивного освітнього середовища. Тільки через інтеграцію цих підходів можна забезпечити рівний доступ до освіти для кожної дитини, незалежно від

її індивідуальних потреб.

1.4. Інклюзивна освіта та міжнародне співробітництво

Інклюзивна освіта є важливим елементом сучасної освітньої політики, яка забезпечує рівний доступ до навчання для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, соціальних чи психологічних особливостей. Вона передбачає створення таких умов навчання, де кожен учень може реалізувати свій потенціал і бути повноцінним учасником освітнього процесу. Міжнародне співробітництво в галузі інклюзивної освіти має стратегічне значення для розвитку системи освіти, оскільки воно дозволяє країнам обмінюватися досвідом, розробляти спільні програми і впроваджувати найкращі практики для забезпечення рівних можливостей для всіх учнів. Взаємодія між різними країнами дає можливість не тільки навчатися у досягненнях інших, але й адаптувати їх до специфічних умов національних освітніх систем. Такий обмін досвідом сприяє розвитку інклюзивних підходів у різних контекстах, з урахуванням культурних, соціальних та економічних особливостей кожної країни. Міжнародне співробітництво також забезпечує доступ до нових технологій та методик, що сприяють більш ефективному навчанню дітей з ООП. Завдяки цьому, інклюзивна освіта стає більш доступною і якісною, відповідаючи сучасним вимогам суспільства.

У Законі України «Про освіту» [1], зокрема в статтях 64 та 82, підкреслено важливість відкритості національної освіти та науки до міжнародної співпраці, створення умов для реалізації «права учасників освітнього процесу на міжнародну академічну мобільність», а також «популяризації та координації діяльності, пов'язаної з міжнародною співпрацею» і необхідності обміну передовим вітчизняним та міжнародним досвідом.

При цьому значущим є освоєння міжнародних практик інклюзивної освіти з метою формування в кожному закладі освіти інклюзивного середовища, яке охоплює умови, методи та засоби їх реалізації для спільного

навчання, виховання та розвитку учнів з урахуванням їхніх потреб і можливостей.

О. Комар та В. Пісняк, аналізуючи актуальні питання інклюзивної освіти з огляду на основні напрямки, відзначають, що важливим елементом успішного досвіду європейських країн є створення спеціалізованих організацій, які займаються підтримкою інклюзивної освіти. Ці організації впроваджують заходи для забезпечення доступності освіти та виступають посередниками між закладами освіти, органами влади тощо. На думку вчених, питання інклюзії та доступності освіти є одними з пріоритетних як для системи освіти в Україні, так і за кордоном. Інклюзія стала стратегічним аспектом для багатьох освітніх установ, що має значний вплив на освітній процес, дослідницьку та інституційну культуру. Стратегії забезпечення рівності та інклюзії можуть відрізнятися, але спільним для всіх є активний пошук та вдосконалення ефективних методів інклюзивної освіти. Серед актуальних тенденцій розвитку інклюзивної освіти за кордоном виділяються такі: підвищення рівня знань педагогів про особливості інклюзивної освіти, підготовка кадрів для роботи з учнями з обмеженими можливостями, обмін досвідом та успішними практиками, проведення наукових досліджень, співпраця між освітніми організаціями, діалог з громадянським суспільством, розробка нових інструментів для вирішення проблем інклюзії, а також зміцнення взаємодії між освітніми установами, державними органами, зацікавленими організаціями, роботодавцями, регіональним бізнесом і місцевим ринком праці [16].

Одним з основних принципів інклюзивної освіти є її орієнтація на задоволення індивідуальних потреб кожного учня. Міжнародні організації, зокрема ООН та ЮНЕСКО, активно сприяють просуванню ідеї інклюзивної освіти через різноманітні ініціативи, настанови і програми. Особливо важливим є прийняття міжнародних документів, таких як Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, яка зобов'язує держави створювати умови для інклюзії в усіх сферах, включаючи освіту. Ратифікація цього документа в

Україні відбулася 16.12.2009, а дата набрання чинності – 06.03.2010 [17]. Водночас право на освіту для всіх дітей, включаючи дітей з ООП, було зафіксовано насамперед у Конвенції ООН про права дитини, яка була прийнята у 1989 році і ратифікована Україною у 1991 році [18].

Іншим важливим документом для розуміння інклюзивної освіти стала Саламанкська декларація [19], прийнята на Всесвітній конференції з питань освіти осіб з особливими потребами. Конференція відбулася у червні 1994 року в місті Саламанка (Іспанія) за підтримки ЮНЕСКО. Цей документ проголосив концепцію «Школи для всіх», яка передбачає, що кожна освітня установ має бути відкритою для всіх дітей і ставати прикладом для суспільства, що поважає права і різноманітність людей. Саламанкська декларація також вперше підкреслила переваги інклюзивної освіти для всіх учасників освітнього процесу, включаючи дітей, батьків, педагогів, місцеві громади та суспільство загалом.

Однією з ключових складових міжнародного співробітництва в галузі інклюзивної освіти є створення мережі освітніх програм, які враховують потреби дітей з ООП. Це включає адаптацію навчальних планів і методик, використання інноваційних технологій і методів навчання, що забезпечують доступність освіти для учнів з різними особливостями. Крім того, міжнародне співробітництво дозволяє реалізовувати спільні проекти, які сприяють обміну знаннями і ресурсами між країнами.

Одним з прикладів успішного міжнародного співробітництва є програма Еразмус+ інклюзивність та екологічність [20], яка надає можливості для обміну досвідом серед освітніх установ різних країн Європи. Програма підтримує мобільність учнів і вчителів, а також сприяє розвитку інклюзивних освітніх середовищ. Важливою складовою таких програм є підвищення кваліфікації педагогів, які працюють в інклюзивних класах, шляхом участі у тренінгах, семінарах та конференціях.

Міжнародне співробітництво також включає наукові дослідження, що дозволяють вивчати ефективність інклюзивних методик та адаптаційних

стратегій в різних країнах. Це дозволяє виявляти найбільш успішні моделі інклюзивної освіти, що можуть бути адаптовані до конкретних національних умов. Зокрема, країни, що вже мають досвід впровадження інклюзивної освіти, можуть поділитися своїми досягненнями з тими, де цей процес ще перебуває на початковому етапі.

Успішне міжнародне співробітництво в сфері інклюзивної освіти вимагає комплексного підходу, який включає не тільки зміни в освітніх програмах, а й соціальні, економічні та культурні аспекти. Важливою умовою є забезпечення фінансування та ресурсів для підтримки інклюзивних ініціатив, адже без відповідної матеріально-технічної бази неможливо досягти успіху в створенні доступного освітнього середовища для всіх учнів [21].

Найбільше значення міжнародне співробітництво має для країн, що переживають період постконфліктного відновлення або економічної кризи. В таких країнах інклюзивна освіта є важливим елементом соціальної інтеграції та надання рівних можливостей для дітей, які постраждали від війни або інших соціальних чинників.

Інклюзивна освіта в умовах російсько-української війни зіштовхується з численними викликами, які значно ускладнюють організацію освітнього процесу для учнів з ОПП. Одним із головних аспектів є забезпечення фізичної безпеки дітей. В умовах збройного конфлікту створення безпечних умов для навчання стає пріоритетом, адже заклади освіти можуть опинитися під загрозою обстрілів. Це включає необхідність створення укриттів та розробку планів евакуації, щоб забезпечити захист учнів і педагогів у разі надзвичайної ситуації. Такий підхід є критично важливим для запобігання можливим жертвам серед дітей, особливо тих, хто має обмежені фізичні можливості і потребує додаткової допомоги в екстрених ситуаціях. Ще одним важливим викликом є психологічна підтримка дітей, які пережили травматичні події, пов'язані з війною. Діти, які стали свідками насильства або втратили близьких, можуть переживати серйозні емоційні труднощі. Для підтримки емоційної стійкості таких учнів необхідно забезпечити доступ до психологічної

допомоги, що має бути інтегровано в освітній процес. Особливо важливо звертати увагу на інклюзивний підхід, щоб усі учні, незалежно від їхніх потреб, отримали необхідну підтримку та могли адаптуватися до нових умов. Важливим питанням є доступ до освітніх ресурсів. В умовах війни багато регіонів країни можуть втратити доступ до стабільного інтернет-зв'язку через обстріли або руйнування інфраструктури. Це створює значні труднощі для організації дистанційного навчання. Відновлення доступу до інтернету є необхідним для того, щоб учні могли продовжити навчання навіть в умовах, коли неможливо забезпечити традиційне очне навчання. Важливо також звернути увагу на адаптацію матеріалів і програм для учнів з ООП, щоб забезпечити рівний доступ до освіти для всіх. Кваліфікація педагогів також є важливим аспектом. Недостатня підготовка вчителів до роботи в кризових ситуаціях може стати серйозною перешкодою для ефективної організації інклюзивної освіти в умовах війни. Педагоги повинні бути готові не тільки до навчання учнів з ООП, але й до роботи в екстрених умовах, зокрема, коли необхідно забезпечити безпеку дітей, надати психологічну допомогу або адаптувати програму до нових умов. Економічні труднощі також становлять серйозний виклик для інклюзивної освіти в умовах війни. Обмеження фінансових ресурсів ускладнюють реалізацію інклюзивних програм, адже на забезпечення навчальних матеріалів, інфраструктури та кваліфікації педагогів потрібні значні кошти. Крім того, у багатьох випадках освітні заклади не мають достатньо фінансування для забезпечення потреб учнів з ООП, що обмежує можливості для організації належної підтримки в навчанні та розвитку [22].

Поряд з програмами міжнародної підтримки, важливу роль в інклюзивній освіті відіграє культурна адаптація освітніх стандартів, щоб врахувати місцеві особливості та потреби учнів. Водночас міжнародне співробітництво сприяє обміну досвідом щодо впровадження інклюзивних практик, зокрема, щодо інтеграції дітей з різними видами інвалідності, таких як слухові, зорові чи інтелектуальні порушення.

У період російсько-української війни особливу увагу слід приділяти моніторингу якості та доступності освіти для дітей з ООП. Це включає підтримку їх розумового та емоційного розвитку, усунення бар'єрів в освітній системі, надання психологічної підтримки та впровадження індивідуального підходу в освітній процес. Враховуючи складну воєнну ситуацію в Україні та обмеження фінансування, стратегії вирішення проблем інклюзивної освіти вимагають адаптації та залучення додаткових зовнішніх джерел підтримки, зокрема: міжнародне фінансування та партнерство можуть стати важливим ресурсом для залучення міжнародних фондів та організацій, що займаються підтримкою освіти та інклюзивних ініціатив. Це можуть бути гранти, донорські програми та технічна допомога від міжнародних неурядових організацій та урядових агентств, які будуть направлені на розвиток інфраструктури, підготовку вчителів та придбання спеціалізованого обладнання [23, с. 1180].

Отже, міжнародне співробітництво є необхідною умовою для розвитку інклюзивної освіти в усьому світі. Воно дозволяє країнам створювати ефективні освітні системи, які відповідають вимогам сучасного суспільства, забезпечуючи рівність можливостей для кожної дитини, незалежно від її індивідуальних особливостей.

Висновки до першого розділу

За результатами проведених досліджень можна сформулювати висновки:

1. Інклюзивна освіта в Україні є важливим етапом розвитку освітньої системи, який потребує комплексного підходу та активної підтримки з боку держави, громадських організацій і педагогічної спільноти. Хоча інклюзія в Україні зазнала значних змін, існують численні проблеми, такі як недостатнє фінансування, браки кваліфікованих спеціалістів і низька доступність освітніх установ. З огляду на це, важливим кроком є подальший розвиток ІРЦ, підготовка педагогів та активне залучення громадськості до просвітницької роботи. Інклюзивна освіта в Україні має потенціал стати прикладом для інших

країн, якщо усі учасники освітнього процесу будуть активно співпрацювати та забезпечать належні умови для її впровадження.

2. Створення інклюзивних класів та ефективний розподіл освітньої субвенції значно підвищують якість освітніх послуг, забезпечуючи рівний доступ до навчання для дітей з ООП. Вони сприяють розвитку соціальних навичок у дітей з ООП та формуванню толерантності серед усіх учасників освітнього процесу. Раціональне використання субвенції, а також моніторинг її ефективності гарантують фінансову підтримку інклюзивної освіти, що сприяє створенню доступного та безбар'єрного освітнього середовища.

3. Аналіз рівнів підтримки учнів з ООП показав, що на кожному рівні надається різна інтенсивність допомоги відповідно до складності потреб учнів. Перший рівень підтримки забезпечує базову допомогу для учнів з незначними труднощами, без додаткових витрат і корекційних послуг. Другий рівень передбачає більш інтенсивну підтримку, включаючи ІПР та можливість залучення асистентів вчителя. Третій рівень надає комплексну допомогу для учнів з помірними труднощами, включаючи спеціалізовані заняття та адаптацію освітнього процесу. Четвертий рівень підтримки забезпечує індивідуальне навчання для учнів з серйозними труднощами, із залученням корекційних засобів та асистентів. П'ятий рівень є найбільш інтенсивним, включаючи ІПР, використання альтернативних методів комунікації та надання спеціалізованих ресурсів для учнів з важкими порушеннями.

4. Інклюзивна освіта є важливою частиною сучасної освітньої політики, яка забезпечує рівний доступ до навчання для всіх учнів, незалежно від їхніх особливостей. Міжнародне співробітництво сприяє розвитку інклюзивної освіти, обміну досвідом та адаптації кращих практик в освітні системи різних країн. Важливими аспектами є підтримка кваліфікації педагогів, розвиток інклюзивних методик та технологій, а також забезпечення доступу до освіти для учнів з ООП. Проблеми, які виникають у процесі інклюзивної освіти в умовах війни, включають безпеку, психологічну підтримку та адаптацію навчальних матеріалів для учнів з ОПП.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НУШ: ТЕНДЕНЦІЇ, УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ ТА ЯКІСТЬ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ДЛЯ ДІТЕЙ З ООП В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Аналіз нововведень в інклюзивній освіті за останні 5 років в НУШ

Упродовж останніх років в Україні здійснено значні зміни в системі освіти, спрямовані на інтеграцію дітей з ООП в загальноосвітні заклади. Найважливіша реформа стосувалася запровадження НУШ [24], яка активно підтримує принципи інклюзії. Зокрема, для забезпечення рівних можливостей для всіх учнів було прийнято низку законодавчих ініціатив, спрямованих на покращення доступу до освіти для дітей з інвалідністю. Інклюзивне навчання стало основою реформи, що передбачає адаптацію шкільних програм, методик навчання та оцінювання, а також створення доступного середовища для всіх учнів.

Одним із важливих нововведень стало ІРЦ, які здійснюють діагностику та підтримку учнів з ООП [2]. Такі центри є важливою складовою інклюзивної освіти, адже вони не тільки допомагають виявити індивідуальні потреби учнів, а й надають методичну допомогу вчителям. Зокрема, у кожному ІРЦ працюють фахівці, які допомагають коригувати освітній процес з урахуванням особливостей розвитку кожного учня.

Також у рамках НУШ було прийнято ряд нормативних документів, які регламентують порядок організації інклюзивного навчання. Одним із основних документів є Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки [25], яка визначає стратегію на найближчі роки.

Так, основними проблемами, на вирішення яких орієнтована Національна стратегія [25], є:

1) освітнє середовище, яке є недостатньо інклюзивним, безбар'єрним і дружнім, не забезпечує належних умов для здобуття якісної освіти, соціалізації, підготовки до самостійного життя та професійної діяльності;

2) обмежені можливості для самореалізації осіб з ООП через відсутність доступного та якісного інклюзивного навчання на рівні територіальних громад;

3) недостатній рівень сприйняття багатоманітності особистості в українському суспільстві.

Водночас Основною метою Національної стратегії [25] є забезпечення доступу до якісної освіти для кожної особи, враховуючи її індивідуальні потреби та можливості, а також створення умов для реалізації її потенціалу. Ця стратегічна мета досягається через реалізацію трьох стратегічних цілей:

1. Надання кожній особі гарантованих державою освітніх послуг, спрямованих на повне розкриття її потенціалу, максимальний розвиток та соціалізацію з урахуванням її особистих можливостей і потреб.

2. Забезпечення кожної особи якісними освітніми послугами, що відповідають її індивідуальним потребам, у комфортному, безпечному, безбар'єрному та дружньому для кожного учасника освітнього процесу інклюзивному середовищі.

3. Сприяння прийняттю українським суспільством багатоманітності особистості та врахування потреб усіх учасників освітнього процесу.

Окрім того, значна увага приділяється підготовці педагогічних працівників. Для вчителів було розроблено спеціальні програми підвищення кваліфікації, спрямовані на розвиток їхньої компетентності в інклюзивному навчанні. Відкрито численні курси та тренінги, які навчають педагогів особливостям роботи з дітьми з різними видами інвалідності. Така підготовка дозволяє вчителям ефективніше працювати в умовах інклюзивної освіти, адаптуючи навчальні матеріали та методи викладання до потреб кожного учня.

Так, важливе значення має затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників для роботи в умовах інклюзивного

навчання в закладах загальної середньої освіти відповідно до вимог Концепції «Нова українська школа» [26]. Метою програми є розвиток компетентностей асистентів учителів загальної середньої освіти, необхідних для ефективної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі, з урахуванням чинного нормативно-правового забезпечення та сучасних підходів до інклюзивного навчання. Основні завдання програми:

- 1) опанування ключових принципів і цінностей інклюзивної освіти;
- 2) ознайомлення з міжнародною та національною законодавчою базою в галузі інклюзивної освіти, а також із нормативно-правовими документами, що визначають основні ролі, обов'язки та кваліфікаційні вимоги до асистента вчителя;
- 3) вивчення основних принципів концепції «Нова українська школа» та їх впровадження у початковій освіті;
- 4) засвоєння основ організації освітнього процесу в умовах інклюзивного середовища;
- 5) оволодіння методиками роботи в інклюзивному класі, зокрема навичками розробки ІПР для дітей з ООП;
- 6) розширення знань про особливості розвитку дітей з ООП, основи спеціальної педагогіки та підходи до їх навчання й виховання в умовах інклюзії;
- 7) освоєння ефективних методів формування учнівської спільноти;
- 8) формування позитивного ставлення до інклюзивної освіти та мотивації до професійного розвитку в ролі асистента вчителя.

Опанування курсу цієї програми сприяє розвитку загальних і професійних компетентностей. Так, формування професійних компетентностей передбачає [26]:

1. Знання законодавства. Ообізнаність у міжнародному та національному правовому регулюванні інклюзивної освіти, розуміння ролі ключових законодавчих документів у впровадженні інклюзії.

2. Розуміння концепцій інклюзії. Знання та усвідомлення принципів і підходів інклюзивної освіти, визнання її як системи, що забезпечує рівні можливості для всіх учасників. Формування толерантного ставлення до осіб із ООП на основі поваги та недопущення дискримінації.

3. Управління освітнім процесом. Оволодіння сучасними методиками організації інклюзивного навчання, здатність до командної роботи з колегами та взаємодії з батьками, зокрема батьками дітей з ООП. Уміння ефективно планувати та реалізовувати освітні завдання для забезпечення якості освітнього процесу.

4. Розуміння вікових особливостей. Знання етапів розвитку дітей, включно з особливостями навчання й виховання дітей з ООП. Володіння індивідуальними підходами до забезпечення гармонійного розвитку дитини. Опанування основ використання Міжнародної класифікації функціонування для внесення змін в освітній процес.

5. Організація інклюзивного середовища. Здатність визначати та усувати бар'єри в навчанні учнів з ООП. Знання методів диференціації, адаптації й модифікації навчального матеріалу, впровадження принципів універсального дизайну. Уміння створювати ІПР та оцінювати їх результати, спираючись на сильні сторони дитини.

6. Професійний розвиток. Здатність до саморефлексії, критичного мислення та самооцінки власної діяльності. Уміння аналізувати власні професійні навички, визначати сильні й слабкі сторони, ставити професійні цілі та досягати їх у практичній діяльності.

Значне покращення також відбулося в матеріально-технічному забезпеченні закладів освіти. Багато шкіл отримали спеціалізоване обладнання, таке як слухові апарати, спеціальні комп'ютери, тактильні матеріали для дітей з порушеннями зору тощо. Завдяки цьому значно покращився доступ учнів з інвалідністю до освіти, що позитивно впливає на їхню академічну успішність.

Новим етапом у розвитку інклюзивної освіти стали зміни в оцінюванні учнів. Важливим аспектом стало впровадження інклюзивних форм оцінювання, що враховують особливості кожного учня. Це дозволяє уникнути дискримінації та забезпечити об'єктивну оцінку досягнень учнів з ООП. Водночас, запровадження ІПР для кожного учня дозволяє враховувати його індивідуальні можливості та потреби.

Для організації інклюзивного навчання учнів із ООП, команда психолого-педагогічного супроводу протягом перших двох тижнів з початку навчання дитини розробляє її ІПР. ІПР є документом, що забезпечує персоналізацію освітнього процесу для учня з ООП, містить перелік необхідних психолого-педагогічних та корекційних послуг для розвитку дитини, а також визначає навчальні стратегії й підходи. Цей документ створюється за участю фахівців із залученням батьків дитини. В ІПР враховуються труднощі функціонування, обмеження життєдіяльності, стан здоров'я та інші аспекти, які можуть впливати на застосування певних форм оцінювання (згідно з додатком 3 до Порядку організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти [13]). У процесі створення ІПР обов'язково беруть до уваги рекомендації лікарів і мультидисциплінарної реабілітаційної команди, зазначені в індивідуальному реабілітаційному плані або іншій документації (за наявності).

ІНП складається командою супроводу спільно з педагогами, які викладають навчальні предмети або інтегровані курси, у співпраці з учнем і/або його батьками (законними представниками). Цей документ затверджується педагогічною радою закладу освіти, підписується керівником установи та одним із батьків дитини. Його форма визначається самим закладом освіти. Освітній процес для учнів із ООП здійснюється відповідно до загальної освітньої програми закладу, із врахуванням індивідуальних потреб учня, адаптації або модифікації окремих навчальних предметів. З переходом до базової середньої освіти (з 5 класу) підходи до оцінювання учнів із ООП змінюються, зокрема впроваджується бальна система. Оцінювання

навчальних досягнень для таких учнів не обмежується виставленням балів, а стає інструментом змістовної взаємодії між учнем, учителем і батьками щодо досягнень у навчанні. Для кожного предмета команда супроводу визначає якість результатів навчання та методи їхнього фіксування. Це може включати заповнення бланків діагностичних робіт, письмові зворотні зв'язки, портфоліо учня тощо. Поточне оцінювання може проводитися у формі тестів, зокрема з використанням електронних платформ. Воно відображає проміжний рівень досягнень учня, тоді як підсумкове оцінювання визначає відповідність результатів вимогам стандарту чи ІПР [27, с. 19-20].

Особливу увагу слід приділяти адаптації освітніх стандартів і програм до індивідуальних потреб учня. У випадках нестабільного доступу до освітнього процесу чи психоемоційного напруження підсумкове оцінювання рекомендується проводити на основі поточного, без окремих контрольних робіт. Важливо завчасно інформувати учнів і батьків про критерії, правила та процедури оцінювання, зокрема порядок поточного та підсумкового оцінювання, а також чинники, що впливають на результати тематичного оцінювання.

Інклюзивне навчання в НУШ також передбачає зміну підходів до соціалізації учнів. Окрім навчальних аспектів, важливим є розвиток соціальних навичок, формування толерантності серед учнів та вчителів, що є необхідними для забезпечення комфортного освітнього середовища. З метою досягнення цих цілей проводяться спеціалізовані тренінги для вчителів та організовуються заходи для учнів, які сприяють розвитку взаєморозуміння та поваги серед однолітків [28].

Таким чином, можна стверджувати, що за останні п'ять років в Україні зроблено значний крок у розвитку інклюзивної освіти. Впровадження нововведень у НУШ дало можливість забезпечити більш доступну та якісну освіту для всіх дітей, зокрема для тих, хто потребує особливої підтримки. Водночас важливо продовжувати удосконалювати систему інклюзивної освіти, зокрема шляхом покращення навчальних умов, підвищення

кваліфікації педагогів та забезпечення необхідних ресурсів для ефективної підтримки учнів з ООП.

2.2. Становлення, управління та розвиток інклюзивної освіти в Одеській області

Розвиток інклюзивної освіти в Одеській області є важливим напрямом соціально-освітньої політики, спрямованої на забезпечення рівних можливостей для дітей з ООП.

Одним із ключових аспектів становлення інклюзивної освіти в Одеській області є ІРЦ, що спрямовані на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для дітей з ООП. В області діє широка мережа ІРЦ, що охоплює всі райони, міста та селища, забезпечуючи підтримку як учням, так і їхнім батькам та педагогам.

Мережа ІРЦ в Одеській області демонструє високий рівень розгалуженості, що забезпечує доступність послуг для дітей з ООП. Усього на території області функціонує 40 центрів, розташованих у різних адміністративних одиницях, що дозволяє охопити як міські, так і сільські громади. В Одеському районі діють 16 центрів, з яких дев'ять знаходяться безпосередньо в місті Одесі. Це забезпечує покриття усіх основних районів міста (Приморський, Київський, Хаджибейський, Пересипський), дозволяючи ефективно надавати послуги населенню густозаселених районів. Окрім міської частини району, ІРЦ функціонують і в менш густонаселених громадах, таких як Доброславська, Овідіопольська та Маяківська громади. Білгород-Дністровський район має чотири центри, що забезпечують підтримку в міських (Білгород-Дністровський) та сільських громадах (Саратська, Татарбунарська, Мологівська). Подібна структура дозволяє поєднувати ресурси великих адміністративних центрів та периферійних громад. Болградський район представлений трьома ІРЦ, розташованими у ключових громадах, таких як Арцизька, Болградська та Тарутинська. Це сприяє доступу до послуг у віддалених територіях. Березівський район має три ІРЦ,

розташовані у Березівській міській, Іванівській та Миколаївській селищних громадах. Ця мережа орієнтована на підтримку сільських районів, де послуги для дітей з ООП часто є обмеженими. Подільський район має найбільшу кількість ІРЦ – сім. Центри розташовані у міських громадах (Ананьївська, Балтська, Подільська) та селищних (Кодимська, Савранська, Окнянська, Любашівська), що дозволяє охопити різні соціально-економічні рівні громад. Ізмаїльський район має п'ять центрів, розташованих у ключових громадах, таких як Ізмаїльська, Вилківська, Кілійська, Ренійська, та Саф'янівська. Це сприяє підтримці дітей з ООП у Дунайському регіоні. Роздільнянський район представлений двома центрами – у Великомихайлівській та Лиманській громадах (Додаток А) [29].

Загалом мережа ІРЦ Одеської області демонструє значний рівень інтеграції в громади різного типу, що сприяє реалізації принципів інклюзивної освіти та забезпечує рівний доступ до якісних освітніх послуг для дітей з ООП.

Управління інклюзивною освітою в Одеській області здійснює Департамент освіти і науки Одеської обласної державної адміністрації. Цей орган відіграє важливу роль у реалізації державної політики в сфері інклюзивної освіти та забезпеченні рівних можливостей для навчання дітей з ООП.

Основні функції Департаменту освіти і науки Одеської ОДА в сфері інклюзивної освіти [30]:

1. Організація та координація впровадження інклюзивної освіти. Департамент здійснює контроль за розвитком інклюзивної освіти на рівні області, забезпечуючи відповідність освітніх установ нормативно-правовим вимогам щодо інклюзії.

2. Підготовка педагогічних працівників. Підтримка ініціатив щодо професійної підготовки вчителів, спеціалістів ІРЦ та інших фахівців, які працюють з дітьми з ООП. Це включає організацію курсів підвищення кваліфікації, тренінгів, семінарів.

3. Створення та підтримка ІРЦ. Департамент координує діяльність ІРЦ, які надають допомогу в навчанні дітей з ООП, включаючи проведення діагностики, корекційної роботи, а також консультування педагогів і батьків.

4. Розвиток інфраструктури інклюзивної освіти. Залучення ресурсів для облаштування спеціалізованих класів, закупівля спеціального обладнання для закладів освіти, а також пристосування шкіл та інших установ до потреб дітей з інвалідністю.

5. Інформаційно-просвітницька робота. Департамент проводить інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності про інклюзивну освіту серед батьків, педагогів та громадськості в цілому. Це включає проведення заходів, нарад і семінарів, які допомагають змінити суспільні стереотипи і сприяти соціальній інтеграції дітей з ООП.

6. Моніторинг і оцінка ефективності інклюзивної освіти. Важливою функцією є моніторинг стану інклюзивної освіти в області, оцінка результатів навчання дітей з ООП, а також вдосконалення програм і методик навчання на основі отриманих даних.

Також зауважимо, що управління інклюзивною освітою в регіоні здійснюється на основі співпраці Департаменту освіти і науки Одеської ОДА, місцевих органів влади, закладів освіти та громадських організацій. Злагоджена взаємодія між цими суб'єктами забезпечує координацію заходів, спрямованих на розвиток інклюзії, та створює умови для реалізації прав дітей з ООП.

Особливу увагу приділяють підготовці педагогічних кадрів для роботи в інклюзивному середовищі. В Одеській області регулярно проводяться тренінги, семінари та курси підвищення кваліфікації для вчителів. Ці заходи спрямовані на формування компетентностей щодо використання адаптивних методів навчання, взаємодії з батьками дітей з ООП та створення комфортного освітнього середовища.

Так, варто зауважити й те, що щорічно слухачі Школи резерву керівних кадрів м. Одеси проходять семінари, що присвячені викликам сьогодення в

інклюзивній освіті. Ці семінари організовуються з метою підвищення кваліфікації керівників закладів освіти, педагогів та інших фахівців, які працюють в сфері інклюзивної освіти, а також для забезпечення належного рівня підготовки майбутніх лідерів освітніх установ до ефективного управління та впровадження інклюзивних практик у закладах освіти.

Основні напрямки семінарів:

1. Теоретичні аспекти інклюзивної освіти. Обговорення ключових принципів, нормативно-правових актів і міжнародних стандартів у сфері інклюзії. Зокрема, слухачі ознайомлюються з питаннями прав дітей з ООП на освіту, а також з основами педагогічної психології та методики навчання таких дітей.

2. Практичні методики та інструменти. Учасники семінарів вивчають новітні підходи та методики, що застосовуються в інклюзивних класах, а також засоби для підтримки педагогічного процесу з урахуванням потреб кожної дитини. Це включає методи адаптації освітніх програм, застосування спеціальних технологій і диференційованого підходу.

3. Проблеми та виклики в інклюзивній освіті. Обговорюються проблеми, з якими зіштовхуються учасники освітнього процесу, такі як недостатнє забезпечення ресурсами, брак кваліфікованих спеціалістів, а також соціальні та психологічні аспекти інклюзії. Під час семінарів розглядаються конкретні випадки та надаються практичні поради щодо вирішення актуальних питань.

4. Роль управлінців у розвитку інклюзивної освіти. Особлива увага приділяється ролі керівників закладів освіти у створенні умов для ефективного впровадження інклюзивної освіти, в тому числі в аспекті організації ресурсної бази, освітнього процесу, а також наданні підтримки педагогам та батькам.

5. Міжнародний досвід. Обмін досвідом з іншими регіонами України та міжнародними партнерами щодо інклюзивної освіти. Це дає можливість слухачам ознайомитись з успішними практиками та адаптувати їх для умов Одеської області.

З огляду на зазначене, доцільно підкреслити, що розвиток інклюзивної освіти в Одеській області є прикладом того, як регіональна система освіти може адаптуватися до викликів сучасності, забезпечуючи право кожної дитини на якісну освіту. Подальше вдосконалення цієї сфери потребує систематичного моніторингу результатів, впровадження інноваційних підходів і послідовної державної підтримки.

Таким чином, становлення, управління та розвиток інклюзивної освіти в Одеській області є складним, але необхідним процесом, що сприяє створенню рівних можливостей для всіх дітей незалежно від їхніх освітніх потреб.

2.3. Аналітичні аспекти якості надання освітніх послуг для дітей з ООП в громаді

Надання освітніх послуг для дітей з ООП в Чорноморській міській територіальній громаді є важливою складовою частиною розвитку інклюзивної освіти в Одеській області. Інклюзивна освіта спрямована на створення рівних умов для навчання всіх дітей, зокрема для тих, хто має особливі потреби, забезпечуючи їм доступ до якісної освіти.

В Чорноморській міській територіальній громаді надаються освітні послуги для дітей з ООП через Комунальну установу «Інклюзивно-ресурсний центр» Чорноморської міської ради Одеської області.

Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Чорноморської міської ради Одеської області була створена на базі Чорноморської психолого-медико-педагогічної консультації (ПМПК) 5 жовтня 2018 року. Територія обслуговування центру охоплює місто Чорноморськ. ІРЦ надає освітні послуги для дітей з ООП та складається з висококваліфікованих фахівців різних напрямів. Всі спеціалісти працюють з дітьми, допомагаючи їм долати бар'єри в навчанні та соціалізації. В центрі працюють три вчителі-дефектологи, які забезпечують індивідуальний підхід до кожної дитини, використовуючи спеціальні методики для розвитку мовлення та когнітивних функцій. Також є два практичні психологи, які здійснюють підтримку

психологічного стану дітей та їхніх сімей, допомагають адаптуватися до освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти. Центр має також вчителів-логопедів, які займаються корекцією мовних порушень у дітей, та вчителів лікувальної фізкультури, що сприяє фізичному розвитку та корекції рухових навичок дітей з ОПП. Ці фахівці працюють над покращенням фізичної та психологічної адаптації дітей до шкільного середовища, що є важливим елементом для їхнього успішного навчання та соціалізації [32].

Аналітичний аспект якості надання освітніх послуг для дітей з ОПП у КУ «Інклюзивно-ресурсний центр» Чорноморської міської ради Одеської області можна оцінити через кілька ключових аспектів: організаційно-методичні засади, кваліфікацію фахівців, рівень доступності та ефективність освітніх послуг:

1. Організаційно-методичні засади діяльності. КУ «Інклюзивно-ресурсний центр» Чорноморської міської ради організовує освітній процес, орієнтуючись на індивідуальні потреби дітей з ОПП. Важливим елементом є створення інклюзивного середовища, що дає змогу дітям з ООП інтегруватися в освітній процес. Спеціалісти центру працюють за ІПР, що дає змогу адаптувати освітній процес до потреб дитини. Окрім того, методичні підходи, які застосовуються, спрямовані на корекцію та розвиток мовних, когнітивних та фізичних навичок у дітей. Це є ключовим чинником у забезпеченні їхнього успішного навчання та соціалізації.

2. Кваліфікація фахівців. Центр надає послуги за допомогою кваліфікованих фахівців, серед яких дефектологи, практичні психологи, логопеди та вчителі фізкультури. Високий рівень кваліфікації фахівців дозволяє застосовувати персоналізовані стратегії для кожної дитини, залежно від її потреб і можливостей. Фахівці мають відповідну освіту та досвід роботи з дітьми, що забезпечує високий рівень корекційної та освітньої допомоги.

3. Рівень доступності послуг. ІРЦ розташований у місті Чорноморськ, що забезпечує зручний доступ для місцевих мешканців. Однак, питання доступності може виникати для сімей з віддалених місць. Проте центр активно

працює над розвитком онлайн-ресурсів і підтримки для батьків, що дозволяє покращити доступність інформації та ресурсів для різних категорій дітей та їхніх сімей.

4. Ефективність освітніх послуг. Ефективність наданих послуг оцінюється через успішність дітей у навчанні та адаптації до соціуму. Завдяки індивідуальному підходу, діти з ОПП отримують необхідну корекційну допомогу, що дозволяє їм покращити свої академічні, мовні та соціальні навички. Позитивний результат роботи центру також можна оцінювати через покращення психоемоційного стану дітей, зменшення рівня стресу та тривожності, а також через вищий рівень включення таких дітей в освітній процес.

5. Залучення громадськості та співпраця з іншими установами. Центр активно взаємодіє з батьками, іншими освітніми установами та організаціями, що працюють з дітьми з ОПП. Окрім того, важливим аспектом є співпраця з психологічними та медичними установами для забезпечення комплексної допомоги дітям. Цей підхід дає змогу вчасно виявляти проблеми та надавати необхідну допомогу, що, зі свого боку, підвищує якість надання освітніх послуг.

Аналіз якості надання освітніх послуг для дітей з ООП у КУ «Інклюзивно-ресурсний центр» Чорноморської міської ради Одеської області проводився за допомогою експериментального методу моніторингу, який включав:

1. Спостереження за процесом надання освітніх послуг – вивчення організації та проведення навчальних занять для дітей з ОПП, спостереження за взаємодією фахівців з дітьми, а також за умовами освітнього середовища.

2. Анкетування батьків та фахівців – збирання інформації через анкети, які дозволяють оцінити рівень задоволення від наданих освітніх послуг, а також виявити можливі проблеми та недоліки в організації освітнього процесу.

3. Аналіз індивідуальних досягнень дітей – вивчення результатів навчальної діяльності дітей, порівняння початкового та кінцевого рівня розвитку учнів за певними параметрами (комунікативні навички, розвиток моторики, адаптація до соціального середовища тощо).

4. Інтерв'ювання фахівців – отримання зворотного зв'язку від вчителів-дефектологів, психологів, логопедів та інших спеціалістів, які працюють з дітьми, для оцінки ефективності використовуваних методик та інструментів навчання.

Ці методи дозволили не тільки оцінити загальну якість надання освітніх послуг, але й зібрати конкретні дані щодо можливих шляхів удосконалення роботи центру для поліпшення результатів навчання та розвитку дітей з ОПП. Результати аналізу представлені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

**Аналіз якості надання освітніх послуг для дітей з ОПП у
КУ «Інклюзивно-ресурсний центр» Чорноморської міської ради
Одеської області**

Аспект	Опис	Оцінка	Інформація
Організаційно-методичні засади	Оцінка організації освітнього процесу, планування та методичних рекомендацій для надання послуг дітям з ОПП	8/10	Розроблені методичні рекомендації, планування включає індивідуальний підхід до кожної дитини. Відсутня частина методичних матеріалів для специфічних потреб.
Кваліфікація фахівців	Оцінка рівня кваліфікації працівників, наявність відповідної освіти та досвіду роботи з дітьми з ОПП	9/10	Всі фахівці мають вищу освіту, сертифікацію та досвід роботи в інклюзивній освіті, але можливість підвищення кваліфікації на основі нових методик.
Рівень доступності	Оцінка доступності послуг для різних категорій дітей з ОПП, зокрема для дітей з особливими потребами в мобільності та для віддалених районів	7/10	Центр знаходиться у м. Чорноморськ, що обмежує доступ для деяких дітей з віддалених районів. Доступність послуг через онлайн канали, але необхідна додаткова підтримка.
Ефективність освітніх послуг	Оцінка результативності освітніх послуг, зокрема	8/10	Діти досягають позитивних результатів в розвитку, але

	рівень розвитку дітей з ОПП, індивідуальні досягнення, а також відгуки батьків і учасників освітнього процесу		потребують більше індивідуальних занять. Відгуки батьків переважно позитивні, але є випадки запізнення з результатами.
--	---	--	--

Джерело: складено автором.

Таким чином, аналіз якості надання освітніх послуг у КУ «Інклюзивно-ресурсний центр» Чорноморської міської ради показує позитивні результати у таких аспектах, як організаційно-методичні засади та кваліфікація фахівців. Центр розробив ефективні методичні рекомендації та забезпечив високу кваліфікацію працівників, але потребує додаткових ресурсів для специфічних потреб дітей з ОПП. Проблеми доступності, зокрема для дітей з віддалених районів, потребують покращення через розвиток онлайн-формату та підтримку. Ефективність освітніх послуг загалом висока, проте необхідно забезпечити більше індивідуальних занять для дітей і вирішити питання затримок у результатах.

Висновки до другого розділу

На основі результатів дослідження, проведеного в цьому розділі, можна зробити такі висновки:

1. За останні п'ять років в Україні здійснено значні зміни в інклюзивній освіті, зокрема через реформу НУШ, яка активно підтримує інклюзію дітей з ООП у загальноосвітні заклади. Одним з ключових нововведень стало створення ІРЦ, які здійснюють діагностику та підтримку учнів з ООП, а також надають методичну допомогу вчителям. Важливою складовою реформи стало прийняття Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання, яка визначає мету забезпечення доступу до якісної освіти для кожної дитини з урахуванням її індивідуальних потреб. Крім того, значну увагу приділено підготовці педагогічних працівників через курси та тренінги для розвитку їхніх компетентностей в інклюзивному навчанні. Важливим кроком стало покращення матеріально-технічного забезпечення шкіл, що сприяє

підвищенню доступу до освіти для дітей з інвалідністю. Зміни також стосуються оцінювання учнів, де впроваджено інклюзивні форми оцінки, що враховують індивідуальні особливості кожного учня. ІПР стали важливим інструментом для персоналізації освітнього процесу, що забезпечує більш ефективну підтримку учнів з ООП.

2. Розвиток інклюзивної освіти в Одеській області спрямований на забезпечення рівних можливостей для дітей з ООП, що реалізується через широку мережу ІРЦ. Ці центри забезпечують доступ до якісної освіти як для міських, так і для сільських громад, охоплюючи всі райони області. Важливу роль у управлінні інклюзивною освітою в регіоні відіграє Департамент освіти і науки Одеської ОДА, який координує розвиток і підтримку ІРЦ та організовує підготовку педагогічних кадрів. Для покращення інклюзивної освіти в області постійно проводяться тренінги та семінари для вчителів та адміністрації закладів освіти. Підготовка педагогічних кадрів і злагоджена співпраця між місцевими органами влади, освітніми установами та громадськими організаціями сприяють інтеграції дітей з ООП в освітній процес. Проте для подальшого розвитку інклюзивної освіти в Одеській області необхідно продовжувати впровадження інноваційних методів, удосконалювати інфраструктуру та забезпечувати належну підтримку на всіх рівнях освітньої системи.

3. Висококваліфіковані фахівці та індивідуальний підхід до кожної дитини є ключовими чинниками успішного надання освітніх послуг для дітей з ООП у КУ «Інклюзивно-ресурсний центр» Чорноморської міської ради. Центр забезпечує ефективну організацію навчального процесу, орієнтуючись на індивідуальні потреби дітей, однак існують проблеми з частковим відсутністю специфічних методичних матеріалів. Високий рівень кваліфікації фахівців дозволяє застосовувати персоналізовані стратегії для кожної дитини, хоча є потреба в підвищенні кваліфікації через нові методики. Проблема доступності освітніх послуг для дітей з віддалених районів є важливою, хоча центр працює над покращенням ситуації через онлайн-платформи. Загалом

ефективність освітніх послуг є позитивною, зокрема завдяки розвитку дітей та позитивним відгукам батьків, хоча необхідно збільшити кількість індивідуальних занять. Результати моніторингу свідчать про потребу в покращенні підтримки для дітей з ООП в мобільності та вирішенні проблем із затримками в результатах навчання.

РОЗДІЛ 3. УПРАВЛІНСЬКІ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОПП

3.1. Співпраця між закладами освіти та ІРЦ, як ресурс супроводу дитини з ОПП

Співпраця між закладами освіти та ІРЦ є важливим елементом для забезпечення успішного розвитку дітей з ООП. В Україні, як і в багатьох країнах, розбудова інклюзивної освіти є пріоритетним напрямком розвитку освітньої політики. Заклади освіти повинні надавати рівні можливості для навчання всім учням, незалежно від їхніх фізичних, розумових чи емоційних особливостей. ІРЦ, зі свого боку, виступають важливими партнерами в процесі підтримки дітей з ОПП, надаючи фахову допомогу та ресурсне забезпечення для забезпечення доступності освіти.

Основним завданням ІРЦ є створення індивідуальних освітніх маршрутів для дітей з ОПП, що передбачає комплексний підхід до кожної дитини, з урахуванням її потреб та особливостей. Співпраця між закладами освіти та ІРЦ дозволяє забезпечити реалізацію цих маршрутів через залучення фахівців, які працюють з дитиною, включаючи дефектологів, логопедів, психологів, вчителів фізкультури та інших. ІРЦ забезпечує методичне та психологічне супроводження, корекцію мовлення, моторики, а також підтримку соціальної адаптації.

Співпраця між закладами освіти та Комунальною установою «Інклюзивно-ресурсний центр» Чорноморської міської ради Одеської області є важливим кроком на шляху до розвитку інклюзивної освіти, створення рівних можливостей для дітей з ОПП та забезпечення їхнього успішного навчання й соціалізації в суспільстві. Така співпраця базується на комплексному підході, що передбачає тісну взаємодію між педагогічними працівниками закладів освіти, фахівцями ІРЦ, батьками та іншими учасниками освітнього процесу.

Інклюзивно-ресурсний центр Чорноморської міської ради відіграє ключову роль у створенні індивідуальних освітніх планів для дітей з ОПП, надаючи необхідні корекційно-розвивальні послуги. Співпраця між ІРЦ та закладами освіти передбачає організацію консультативної допомоги вчителям та психологам загальноосвітніх шкіл, сприяючи коригуванню методик навчання, адаптації освітнього середовища та інструментів оцінювання для дітей з особливими потребами. Залучення спеціалістів ІРЦ дозволяє забезпечити індивідуальний підхід до кожної дитини, визначити її сильні та слабкі сторони, а також розробити рекомендації щодо навчання і розвитку.

Педагоги, зі свого боку, активно співпрацюють з фахівцями ІРЦ, що дає їм можливість отримувати важливі методичні матеріали, рекомендації з корекції поведінки, мовленнєвих або когнітивних проблем, а також консультуватися щодо підходів до навчання дітей з різними видами порушень. Психологи та соціальні працівники ІРЦ надають допомогу в організації психологічного супроводу дітей, що забезпечує їхню адаптацію до освітнього процесу та допомагає в подоланні емоційних труднощів.

ІРЦ також активно працює з батьками дітей з ОПП, допомагаючи їм краще зрозуміти потреби їхніх дітей і надаючи конкретні рекомендації щодо розвитку вдома. Це включає індивідуальні консультації, поради щодо домашнього навчання, а також навчання батьків основам підтримки розвитку дітей у побутових умовах. Батьки можуть звертатися до ІРЦ з питаннями, пов'язаними з особливостями розвитку дітей, та отримувати практичні поради з усіх аспектів, які стосуються освіти й соціалізації їхніх дітей.

Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» також займається підвищенням кваліфікації педагогів через організацію тренінгів, семінарів та практичних занять. Це дозволяє вчителям загальноосвітніх шкіл здобути нові знання та навички, необхідні для ефективної роботи з дітьми з ОПП, підвищуючи рівень інклюзивної освіти в місті Чорноморськ. ІРЦ забезпечує також індивідуальне консультування щодо складних випадків, що допомагає педагогу розробити оптимальні стратегії навчання для кожної дитини.

Важливим аспектом співпраці є інтеграція інклюзивних підходів до навчального процесу в закладах освіти. ІРЦ працює над адаптацією навчальних планів, розробкою спеціальних методичних матеріалів, що враховують особливості розвитку дітей з ООП. Це дозволяє створити таке середовище, в якому діти з ООП почувуються комфортно і можуть активно долучатися до освітнього процесу.

Також важливим є обмін досвідом між вчителями закладів освіти і фахівцями ІРЦ через проведення спільних засідань, круглих столів, а також створення платформ для обговорення питань інклюзивної освіти. Це дозволяє покращити взаєморозуміння між усіма учасниками процесу і сприяє розвитку колективної відповідальності за успішну адаптацію дітей з ООП.

Завдяки такій співпраці, діти з ООП мають можливість отримувати необхідну підтримку не лише в навчанні, але й у соціальній адаптації. Інклюзивні заходи, організовані за участю ІРЦ та закладів освіти, дозволяють дітям з ООП ефективно взаємодіяти з однолітками, брати участь у позакласних заходах та гуртках, що сприяє їхній соціалізації та розвитку. Це також дозволяє розвивати в учнів почуття належності до колективу, підвищувати їхню самооцінку та емоційну стійкість.

Не менш важливою є роль ІРЦ у допомозі педагогам в організації інклюзивних методів навчання, включаючи використання спеціальних технологій, інклюзивних матеріалів, а також адаптацію стандартних підручників та методичних посібників до потреб дітей з ООП. Співпраця між освітянами та ІРЦ сприяє створенню інклюзивного простору в закладах освіти, що є необхідним для ефективного навчання дітей з ООП.

У результаті такої співпраці, Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Чорноморської міської ради Одеської області має можливість значно підвищити рівень інклюзивної освіти в регіоні, забезпечуючи дітей з ООП всіма необхідними ресурсами для їхнього розвитку. Спільна діяльність ІРЦ та закладів освіти дозволяє створити оптимальні умови

для розвитку кожної дитини з ОПП, сприяючи її навчальному успіху, соціалізації та самореалізації.

3.2. Особливості управлінської підготовки директорів

Особливості управлінської підготовки директорів закладів освіти є важливим аспектом сучасної освіти, оскільки від ефективності їхнього управління залежить успішність організації освітнього процесу, забезпечення якісної освіти та розвиток закладу освіти. У контексті реформування української освіти та впровадження нових підходів до управління, підготовка директорів стає важливим етапом, який передбачає не лише професійну компетентність, а й здатність адаптуватися до змінюваних умов, таких як інтеграція інклюзивної освіти, цифровізація та нові педагогічні методики.

Ці ж вимоги є актуальними і для керівників ІРЦ, оскільки вони відіграють ключову роль у забезпеченні доступу до якісної освіти для дітей з ООП. Особливості управлінської підготовки керівників ІРЦ включають формування компетенцій у сфері організації інклюзивного середовища, взаємодії з педагогами, батьками та учнями, а також використання сучасних методів управління для ефективного функціонування центру.

Згідно з Положенням про інклюзивно-ресурсний центр [2] діяльність ІРЦ очолює керівник (директор), якого призначають на посаду строком на шість років за результатами конкурсного відбору. Звільнення з посади здійснює засновник центру або уповноважений ним орган чи посадова особа. Так, керівник (директор) ІРЦ:

- 1) організовує та координує діяльність ІРЦ, видає накази у межах своїх повноважень, контролює їх виконання та затверджує посадові інструкції для працівників центру;
- 2) призначає працівників центру на посади, звільняє їх відповідно до законодавства, затверджує посадові інструкції, застосовує заохочення та дисциплінарні стягнення;

3) забезпечує умови для ефективної роботи фахівців центру, їхнього професійного розвитку, впровадження сучасних методик психолого-педагогічної оцінки та інноваційних технологій надання корекційно-розвиткових і психолого-педагогічних послуг для осіб з ООП;

4) за погодженням із засновником управляє майном і коштами центру, формує кошторис, укладає договори цивільно-правового характеру та забезпечує ефективне використання фінансових і матеріальних ресурсів;

5) відповідає за дотримання законодавства та охорону праці у діяльності центру;

6) представляє інтереси центру у відносинах із державними органами, місцевою владою, підприємствами, установами та організаціями;

7) готує та подає засновнику щорічний звіт про роботу ІРЦ;

8) видає накази відповідно до своїх повноважень і контролює їх виконання;

9) діє від імені центру без потреби додаткової довіреності;

10) у межах своєї компетенції залучає фізичних і юридичних осіб до виконання завдань центру шляхом укладення цивільно-трудових договорів;

11) має право подавати засновнику пропозиції щодо підвищення ефективності роботи ІРЦ.

Що стосується управлінської підготовки директорів, то основним завданням такого процесу є розвиток таких компетентностей, як стратегічне мислення, організаційні здібності, лідерські якості, комунікативні навички, а також уміння працювати з різними категоріями учасників освітнього процесу, включаючи педагогів, учнів, батьків та органи місцевого самоврядування. Підготовка директорів повинна включати як теоретичні знання, так і практичні навички, необхідні для ефективного управління школою.

Особливістю управлінської підготовки директорів є те, що вона має враховувати специфіку конкретного закладу освіти, його рівень, а також соціально-економічний контекст, в якому заклад функціонує. Важливим аспектом є підготовка до роботи в умовах динамічних змін у законодавстві та

освітній політиці, а також вміння забезпечити сталий розвиток закладу, враховуючи інтереси усіх зацікавлених сторін.

Важливою складовою управлінської підготовки є розвиток у директорів навичок прийняття управлінських рішень, що включає вміння аналізувати ситуацію, прогнозувати можливі наслідки та обирати оптимальні варіанти вирішення проблем. Знання сучасних технологій управління, таких як стратегічне планування, моніторинг та оцінка ефективності освітнього процесу, також є невід'ємною частиною професійної підготовки директора.

Крім того, аналіз професійних компетентностей майбутніх керівників інклюзивної освіти показує їхню багатоплановість і орієнтацію на забезпечення ефективного управління освітнім процесом закладів освіти з інклюзивним середовищем. Так, основні професійні компетентності можна охарактеризувати наступним чином [33]:

1. Організаційна компетентність. Ця компетентність зосереджена на здатності організовувати освітній процес закладі освіти із залученням інноваційних педагогічних технологій.

Програмні результати навчання:

- знання нормативної бази функціонування закладів освіти, принципів організації сучасної інклюзивної освіти, методів моніторингу якості освітнього процесу;

- навички: використання технологій навчання та виховання дітей з ООП, створення інклюзивного середовища шляхом застосування організаційних форм, методів і прийомів роботи.

2. Продуктивна компетентність. Ця компетентність орієнтована на моніторинг освітнього процесу, ухвалення рішень та забезпечення їхньої реалізації з високою якістю.

Програмні результати навчання:

- аналіз стану педагогічної теорії та практики, розробка підходів до підвищення ефективності освітнього процесу, обґрунтування наукової й практичної значущості досліджень;

- володіння технологіями: практичні навички використання інформаційних технологій, баз даних і хмарних сервісів для пошуку наукової та професійної інформації.

3. Автономізаційна компетентність. Ця компетентність акцентує на здатності до саморозвитку, критичного мислення та конкурентоспроможності.

Програмні результати навчання: забезпечення ефективності: організація навчально-пізнавальної діяльності та розробка засобів контролю і оцінювання навчальних досягнень.

4. Інклюзивна компетентність. Ця компетентність зосереджена на здатності створювати інклюзивне освітнє середовище та здійснювати методично-управлінську діяльність.

Програмні результати навчання: проєктування педагогічної діяльності: визначення цілей та завдань навчально-виховної роботи, прогнозування результатів із врахуванням вікових і індивідуальних особливостей дітей.

Варто зауважити, що особливістю підготовки майбутніх директорів закладів інклюзивної освіти є акцент на розвитку лідерських якостей, оскільки саме лідерство дозволяє директору не лише ефективно організовувати роботу школи, а й надихати педагогічний колектив на досягнення високих результатів. Вміння створювати позитивну атмосферу в колективі, мотивувати вчителів та інших працівників, залучати їх до спільної мети є важливими для реалізації стратегії розвитку навчального закладу.

Перед директором закладу освіти, який є лідером інклюзивного руху, постає складне завдання, адже формування інклюзивної культури закладу освіти – це циклічний процес, що базується на вже існуючій шкільній культурі. Вона охоплює цінності, погляди та переконання всього колективу, що нерідко породжує різноманітні бар'єри, суперечності, конфлікти та тимчасові невдачі. Водночас подолання кризових періодів є природною складовою шляху до становлення й розвитку будь-якого інноваційного процесу, а також стає його рушійною силою [34].

Підготовка до управлінської діяльності повинна включати також навчання ефективним методам комунікації, які дозволяють директору налаштовувати конструктивний діалог з учнями, батьками, громадськістю та державними органами. Це включає розвиток навичок ведення переговорів, врегулювання конфліктів, а також організацію прозорого та відкритого процесу прийняття рішень.

З огляду на практичний аспект проблеми, то варто звернути увагу на специфіку підвищення кваліфікації керівників закладів освіти у 2024 році, зокрема в контексті розбудови інклюзивного освітнього середовища в Україні. Участь у підвищенні кваліфікації за цей період взяли понад 3000 керівників закладів освіти у сфері інклюзії. При цьому основна тематика підвищення кваліфікації базувалася на таких аспектах [35]:

1. Створення інклюзивного освітнього середовища, зокрема через розроблення та впровадження стратегії інклюзивної освіти як ключового напрямку діяльності закладу освіти та через модифікацію приміщень, обладнання та ресурсів для забезпечення доступного та ефективного освітнього процесу.

2. Розвиток інклюзивної компетентності через підготовку керівників (освітні програми, які формують знання та навички в галузі інклюзії, включаючи розуміння потреб учнів, адаптацію програм і методів навчання) та через розширення компетенцій у сфері управління інклюзивними процесами, забезпечення підтримки педагогам і здобувачам освіти.

3. Робота з дітьми з ООП, зокрема через набуття знань і вмінь, необхідних для ефективної взаємодії з дітьми з ООП та через формування готовності до співпраці, самовдосконалення та професійного зростання.

4. Співпраця з партнерами, зокрема через використання можливостей ІРЦ для підтримки освітніх закладів та через взаємодію з організаціями та волонтерами, які сприяють розвитку інклюзивного навчання.

5. Управління інклюзивним навчанням, зокрема через постійний контроль за ефективністю освітнього процесу, аналіз прогресу учнів і корекція

методів відповідно до результатів та через забезпечення педагогів та асистентів необхідними ресурсами й умовами для ефективної реалізації інклюзивних практик.

Підсумовуючи, відзначимо, що підготовка директорів закладів інклюзивної освіти є ключовим аспектом ефективного функціонування освітніх установ, спрямованих на забезпечення рівного доступу до якісної освіти. Цей процес базується на формуванні професійних компетенцій, які включають стратегічне мислення, організаційні навички, лідерські якості, комунікацію та вміння працювати з різними категоріями учасників освітнього процесу. Важливими складовими є також знання сучасних методик управління, моніторинг ефективності роботи, впровадження інноваційних технологій та створення інклюзивного середовища.

Особливістю управлінської підготовки є врахування специфіки функціонування закладу, зокрема у соціально-економічному контексті, динамічних змін законодавства та освітньої політики. Це вимагає від керівників здатності швидко адаптуватися до нових викликів, таких як цифровізація та розвиток інклюзивного середовища. Підготовка повинна включати теоретичні знання та практичні навички, які сприяють сталому розвитку закладу та інтеграції інклюзії в освітній процес.

З огляду на зазначене, перспективи покращення підготовки директорів закладів інклюзивної освіти повинні передбачати такі аспекти:

1. Розширення цифрової компетентності. Директори повинні оволодівати сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями, включаючи використання платформ для моніторингу якості освіти, управління закладом і комунікації з учасниками освітнього процесу.

2. Інклюзивне лідерство. Підготовка має акцентувати на формуванні навичок лідерства, спрямованих на подолання бар'єрів у створенні інклюзивної культури. Директори повинні вміти надихати педагогічний колектив на впровадження інновацій та досягнення спільних цілей.

3. Навчання в управлінні змінами. Зважаючи на реформування української освіти, необхідно приділити увагу розвитку компетенцій з управління змінами, що включає прогнозування ризиків, подолання конфліктів і підтримку колективу в умовах криз.

4. Залучення міжнародного досвіду. Важливим є інтеграція найкращих міжнародних практик підготовки керівників закладів інклюзивної освіти. Це сприятиме підвищенню рівня професіоналізму директорів, а також їх здатності запроваджувати нові підходи в освітній процес.

5. Розвиток практико-орієнтованих програм. Програми підвищення кваліфікації повинні включати більше практичних завдань, моделювання реальних ситуацій, вирішення кейсів з управління інклюзивними закладами та інтеграцію сучасних технологій.

Ці заходи сприятимуть ефективнішій підготовці керівників інклюзивних закладів освіти, покращенню управління та забезпеченню якості освітнього процесу для дітей з ООП.

3.3. Створення інклюзивних міжкласних груп для вивчення предметів, модифікованих з урахуванням ООП учнів

Інклюзивна освіта є важливим напрямом розвитку сучасної школи, що сприяє забезпеченню рівного доступу до якісного навчання для всіх учнів, незалежно від їхніх освітніх потреб. Одним із дієвих підходів у цьому процесі є створення міжкласних груп, у яких враховуються особливості освітніх можливостей учнів з ООП. Такий підхід дозволяє адаптувати навчальні програми та методики, забезпечуючи кожному учневі можливість досягти своїх освітніх цілей. Організація інклюзивних груп сприяє розвитку толерантності, взаємопідтримки та співпраці серед учнів, створюючи комфортне освітнє середовище. У цьому розділі розглядаються особливості створення таких груп, їхня структура та методи модифікації навчального процесу з урахуванням індивідуальних потреб школярів.

Особливості створення інклюзивних міжкласних груп полягають у забезпеченні такого формату навчання, який дозволяє враховувати різні рівні підготовки, пізнавальні можливості та потреби учнів. Організація таких груп передбачає ретельний добір учасників на основі педагогічного діагностування, аналізу рекомендацій інклюзивно-ресурсних центрів та врахування індивідуальних освітніх траєкторій. Групи формуються із представників різних класів, що сприяє створенню різновікового середовища, яке стимулює взаємонавчання та співпрацю. Важливо забезпечити адаптивність груп до зміни потреб учнів, включаючи їхній перехід між рівнями складності завдань.

Аналіз створення інклюзивних міжкласних груп з огляду на новий Порядок організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 № 957 [13], вимагає детального розгляду змін у підходах до організації освітнього процесу для учнів з ООП.

Новації, запроваджені в Порядку, передбачають чітке визначення п'яти рівнів підтримки учнів з ООП, що змінює підходи до організації навчання та створення інклюзивних груп. Перший рівень підтримки стосується учнів, які мають незначні труднощі (І ступінь прояву), і для яких інклюзивні групи не створюються. Ці учні отримують лише консультативну допомогу та підтримку з боку вчителів-спеціалістів, таких як логопед чи психолог, за умови, що школа може забезпечити необхідну допомогу без залучення додаткових ресурсів. Важливо, що створення інклюзивних груп для учнів цієї категорії не є обов'язковим, що дає можливість зберігати їх у звичайних класах, але при цьому з індивідуальним підходом до їхніх потреб.

Для учнів, які потребують підтримки більш високих рівнів (2–5), створення інклюзивних міжкласних груп стає необхідним. Інклюзивний клас формується на основі висновку ІРУ та заяви батьків, що надають можливість пристосувати освітній процес до потреб цих учнів. Важливою особливістю організації таких груп є адаптація освітнього середовища: ІПР, адаптація

підручників, навчальних матеріалів, а також адаптація приміщень закладу освіти відповідно до потреб учнів з ООП.

Методологія модифікації освітнього процесу в інклюзивних групах передбачає застосування додаткових засобів підтримки та соціальних послуг супроводу, що надаються школою в тісній співпраці з фахівцями ІРЦ. Програми навчання можуть включати особисті навчальні плани, що враховують індивідуальні особливості розвитку кожного учня, та адаптацію методів оцінювання, зокрема зміна змісту та часу проведення тестів або інших форм перевірки знань.

Структура інклюзивних міжкласних груп за новим Порядком [13] передбачає організацію спеціалізованого навчання в групах, де учні з ООП можуть отримувати освіту в умовах взаємодії з однолітками, що мають інші особливості навчання. Формування таких груп потребує від педагогів високої кваліфікації, вміння працювати з різними рівнями підтримки та забезпечення максимально комфортних умов для кожного учня.

Таким чином, запровадження п'яти рівнів підтримки дозволяє створити більш гнучку та інклюзивну систему навчання, де кожен учень з ООП може отримувати необхідну допомогу залежно від ступеня складності своїх освітніх потреб. Модифікація освітнього процесу в інклюзивних групах передбачає постійне коригування освітнього середовища, адаптацію матеріалів і методик, що дає можливість кожному учневі розвиватися та успішно навчатися в межах своїх можливостей.

3.4. Розробка тренінгу підготовки працівників НУШ до надання якісних освітніх послуг з інклюзивної освіти

Підготовка працівників НУШ до надання якісних освітніх послуг з інклюзивної освіти є важливим аспектом модернізації освітньої системи України. Система інклюзивної освіти ставить за мету забезпечення рівних можливостей для всіх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей чи потреб. Для досягнення цієї мети необхідно, щоб педагоги володіли

спеціальними знаннями та навичками, здатними ефективно працювати з учнями з ООП. Підготовка вчителів у рамках НУШ передбачає не лише підвищення їх кваліфікації, але й зміну ставлення до різноманітності учнів та розвитку інклюзивного підходу в навчанні. Важливу роль у цьому процесі відіграють програми професійного розвитку, тренінги та курси, які сприяють формуванню компетентностей для роботи в інклюзивному середовищі. Забезпечення педагогічних працівників необхідними знаннями та ресурсами є ключовим чинником для успішної реалізації інклюзивної освіти в рамках НУШ.

З огляду на зазначене, виникає нагальна потреба в розробці спеціалізованого тренінгу для підготовки працівників НУШ до надання якісних освітніх послуг з інклюзивної освіти. Це пов'язано з необхідністю підвищення кваліфікації педагогів, які працюють з учнями з ООП, та забезпеченням їх здатності ефективно адаптувати освітній процес. Важливим є врахування індивідуальних потреб кожного учня та надання відповідної підтримки через використання різноманітних методів і засобів навчання. Підготовка вчителів до інклюзивної освіти дозволить створити більш доступне та сприятливе середовище для всіх учнів, забезпечуючи рівність можливостей для їхнього навчання та розвитку. Тренінг має бути націлений на розширення знань педагогів про сучасні інклюзивні практики, створення інклюзивних навчальних планів і адаптацію навчальних матеріалів для учнів з ООП.

Нижче представлено план тренінгу для підготовки працівників НУШ до надання якісних освітніх послуг з інклюзивної освіти.

Метою тренінгу є підвищення кваліфікації працівників НУШ для надання якісних освітніх послуг учням з ООП в умовах інклюзивної освіти. Під час тренінгу педагоги ознайомляться з теоретичними і практичними аспектами інклюзивної освіти, розвинути навички адаптації освітнього процесу та використання різноманітних методів роботи з учнями з ООП.

Цільова аудиторія: Учителі початкових класів, вихователі, психологи, асистенти вчителів, адміністрація закладів освіти.

Тривалість тренінгу: 24 години (6 занять по 4 години).

Структура тренінгу:

1. Вступна частина (1 година)

- Ознайомлення з цілями та завданнями тренінгу.
- Визначення інклюзивної освіти в контексті НУШ.
- Основні принципи інклюзивного навчання: рівність, доступність, індивідуалізація навчання.

2. Теоретичні основи інклюзивної освіти (3 години)

- Законодавчі та нормативні акти щодо інклюзивної освіти в Україні.
- Рівні підтримки учнів з ООП відповідно до Порядку організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти.

- Види ООП учнів: фізичні, сенсорні, інтелектуальні, психоемоційні.

- Психологічні та педагогічні аспекти роботи з учнями з ООП.

3. Практичні аспекти адаптації освітнього процесу (6 годин)

- Аналіз індивідуальних потреб учнів з ООП.
- Створення інклюзивних навчальних планів та програм.
- Адаптація навчальних матеріалів та підручників.
- Використання допоміжних засобів для навчання (спеціальні підручники, технічні засоби, програмне забезпечення).

- Розробка ІПР для учнів з ООП.

4. Інтерактивні методи навчання для інклюзивного середовища (6 годин)

- Використання диференційованого підходу в навчанні: групові та індивідуальні методи роботи.

- Роль групових робіт та проєктного навчання в інклюзивному середовищі.

- Розвиток навичок кооперативного навчання.

- Застосування методів формувального оцінювання для учнів з ООП.

- Використання рольових ігор, тренінгів та інших інтерактивних методів для розвитку комунікаційних та соціальних навичок.

5. Індивідуальна підтримка учнів з ООП (4 години)

- Принципи індивідуального підходу в навчанні учнів з ООП.
- Взаємодія педагогів з іншими фахівцями (корекційними педагогами, психологами, асистентами вчителів).
- Створення комфортного освітнього середовища для учнів з ООП.
- Підтримка емоційного та соціального розвитку учнів з ООП.

6. Завершення та підбиття підсумків (2 години)

- Обговорення практичних результатів тренінгу.
- Обмін досвідом між учасниками тренінгу.
- Оцінка тренінгу учасниками.
- Підсумкове тестування та сертифікація учасників.

Методи навчання: лекції та семінари; практичні заняття та тренінги; мозкові штурми; робота в групах; обговорення реальних кейсів з інклюзивної практики; вивчення та аналіз навчальних відео та матеріалів.

Матеріали для тренінгу: презентації та навчальні посібники; методичні рекомендації щодо роботи з учнями з ООП; підручники та адаптовані навчальні матеріали; технічні засоби для адаптації навчального процесу (комп'ютери, програми для корекції мовлення, спеціальні планшети).

Результати тренінгу:

1. Педагоги будуть готові до застосування інклюзивних підходів у навчанні.
2. Вчителі здобудуть практичні навички адаптації освітнього середовища та матеріалів.
3. Учасники тренінгу зможуть ефективно використовувати інтерактивні методи в роботі з учнями з ООП.
4. Вчителі навчатимуться розробляти індивідуальні плани та підтримувати учнів з ООП на всіх етапах освітнього процесу.

Цей тренінг сприятиме покращенню якості освіти для всіх учнів, забезпечуючи рівні можливості для навчання та розвитку в умовах НУШ. Він дозволить педагогам набути необхідних знань і навичок для ефективного впровадження інклюзивних методик в освітній процес. Завдяки тренінгу вчителі зможуть краще розуміти потреби учнів з ООП та надавати їм підтримку на всіх етапах навчання. Освітняни навчатимуться адаптувати навчальні матеріали, використовувати інноваційні технології і методи, що забезпечують доступність знань для кожного учня. Крім того, тренінг допоможе покращити взаємодію вчителів, батьків та інших фахівців у створенні сприятливого середовища для розвитку всіх дітей. Підвищення кваліфікації педагогів у галузі інклюзивної освіти зробить процес навчання більш гнучким та індивідуалізованим. Як результат, усі учні, незалежно від своїх особливостей, матимуть рівний доступ до якісної освіти, що сприятиме їхньому всебічному розвитку та соціалізації.

З огляду на зазначене вище, для вдосконалення організації та здійснення освітнього процесу для дітей з ООП в умовах інклюзивної освіти можна запропонувати низку рекомендацій:

1. Розвиток інклюзивної культури в освітніх установах. Важливим кроком є формування в закладах освіти інклюзивної культури, що передбачає прийняття різноманітності, відкритість до дітей з ООП і створення сприятливого середовища для їх соціалізації та навчання. Це можна досягти через професійне навчання педагогів та адміністрації закладів освіти, а також проведення заходів, що популяризують інклюзивні підходи серед учнів, батьків і громади.

2. Індивідуальний підхід до кожної дитини. Ключовим аспектом є розробка індивідуальних освітніх маршрутів для дітей з ООП, що дозволяє враховувати особливості їх розвитку, навчальні потреби та здібності. Це вимагає від педагогів гнучкості в підходах, використання різноманітних методик, адаптованих до індивідуальних характеристик учнів.

3. *Підвищення кваліфікації педагогів.* Для ефективної реалізації інклюзивної освіти необхідно регулярно підвищувати кваліфікацію педагогічних працівників, зокрема, з питань психології, дефектології, використання сучасних педагогічних технологій і методів навчання для дітей з ООП. Це допоможе створити професіоналів, які здатні ефективно працювати в умовах інклюзивної освіти.

4. *Забезпечення доступу до сучасних технологій та ресурсів.* У процесі навчання дітей з ООП важливо забезпечити доступ до сучасних інклюзивних технологій, таких як допоміжні засоби для навчання, спеціалізовані навчальні програми, цифрові платформи, що допомагають реалізувати індивідуальний підхід до кожної дитини.

5. *Співпраця з батьками та громадськістю.* Активна участь батьків є важливою складовою успіху інклюзивної освіти. Рекомендується організувати систематичну взаємодію між педагогами та батьками дітей з ООП, залучати батьків до освітнього процесу, проводити консультації, тренінги та семінари щодо підтримки розвитку дітей у домашніх умовах.

6. *Створення безбар'єрного середовища.* Забезпечення фізичної доступності навчальних приміщень для дітей з різними типами ООП є важливим аспектом. Це включає облаштування спеціалізованих класів, створення безбар'єрних маршрутів, зручних для пересування дітей з обмеженими можливостями.

7. *Моніторинг і оцінка результатів освітнього процесу.* Важливо створити систему моніторингу, що дозволяє оцінювати ефективність освітнього процесу для дітей з ООП. Це включає регулярні оцінки результатів навчання, а також коригування освітніх планів і програм на основі отриманих даних.

8. *Використання міждисциплінарного підходу.* Урахування психологічних, соціальних та медичних аспектів розвитку дітей з ООП допоможе створити комплексну підтримку для дітей та їх родин. Для цього

важлива співпраця педагогів, психологів, соціальних працівників, медичних працівників та інших фахівців.

9. Залучення волонтерів і асистентів. Підтримка дітей з ООП через асистентів та волонтерів може значно полегшити процес інтеграції в освітній процес. Це допомагає створити додаткові можливості для розвитку дітей та сприяє їхній соціалізації в школі.

10. Інтеграція з суспільством. Оскільки одна з основних цілей інклюзивної освіти – це соціалізація дітей з ООП, необхідно активніше включати їх у культурне, спортивне та громадське життя закладу, що також сприяє їх інтеграції в суспільство.

Впровадження цих рекомендацій дозволить створити більш ефективне і сприятливе освітнє середовище для дітей з ООП, що забезпечить їх всебічний розвиток, підвищить якість освіти та соціальну інтеграцію.

Висновки до третього розділу

На підставі проведених досліджень можна зробити наступні висновки:

1. Співпраця між закладами освіти та ІРЦ є ключовим елементом для успішного розвитку інклюзивної освіти та підтримки дітей з ООП. ІРЦ відіграють важливу роль у створенні індивідуальних освітніх планів та наданні корекційно-розвивальних послуг, що дозволяє забезпечити доступність освіти для всіх учнів. Також важливим є надання консультативної підтримки педагогам та батькам дітей з ООП, що сприяє ефективному освітньому процесу і розвитку дитини. Завдяки такій співпраці створюється інклюзивне освітнє середовище, яке відповідає потребам кожної дитини, що підвищує її соціалізацію та адаптацію в суспільстві.

2. Управлінська підготовка директорів закладів освіти, зокрема інклюзивних, є важливим чинником для забезпечення ефективного функціонування освітніх установ. Вона передбачає розвиток стратегічного мислення, організаційних і лідерських здібностей, а також навичок комунікації та управління змінами. Директори повинні володіти знаннями та

вміннями для організації інклюзивного середовища, взаємодії з педагогами, учнями та батьками, а також застосовувати сучасні методи управління. Підготовка включає теоретичні та практичні навички, зокрема у сфері інклюзивної освіти та використання інноваційних методів. Важливою складовою є розвиток у директорів навичок прийняття ефективних управлінських рішень, прогнозування наслідків та впровадження нововведень. Підвищення кваліфікації керівників закладів освіти, зокрема в контексті інклюзії, стало важливим аспектом професійного розвитку, зокрема через участь у програмах навчання, що забезпечують необхідні компетенції для роботи з дітьми з ООП. Успішна реалізація інклюзивної освіти потребує від директорів не лише знань і навичок, але й здатності адаптуватися до змінних умов освітнього середовища.

3. Використання інклюзивних міжкласних груп є важливою складовою сучасної системи освіти, спрямованою на забезпечення рівних можливостей для всіх учнів. Створення таких груп враховує індивідуальні потреби учнів з ООП, що дозволяє адаптувати освітні програми та методики. Важливим є застосування нових підходів, що визначають п'ять рівнів підтримки для учнів з ООП, що змінює організацію освітнього процесу та формування таких груп. Модифікація освітнього середовища та програм навчання забезпечує індивідуальний підхід і підтримку для кожного учня, включаючи адаптацію підручників і методів оцінювання. Успішна реалізація інклюзивних груп залежить від високої кваліфікації педагогів і здатності забезпечити комфортні умови для навчання.

4. Розробка тренінгу для підготовки працівників НУШ до надання якісних освітніх послуг з інклюзивної освіти є важливим кроком у забезпеченні рівних можливостей для учнів з ООП. Тренінг сприяє підвищенню кваліфікації педагогів, розширенню їхніх знань та практичних навичок з адаптації освітнього процесу і використання інтерактивних методів навчання. Це дозволить створити більш доступне і сприятливе середовище для розвитку учнів з ООП, що сприятиме їхній соціалізації та всебічному розвитку.

ВИСНОВКИ

На основі проведених досліджень встановлено, що інклюзивна освіта в Україні потребує комплексного підходу та підтримки від держави, громадських організацій і педагогів. Попри зміни, існують проблеми, такі як недостатнє фінансування, брак кваліфікованих спеціалістів і низька доступність освітніх установ. Важливим кроком є розвиток ІРЦ, підготовка педагогів та залучення громадськості до просвітницької роботи. Інклюзивна освіта в Україні може стати прикладом для інших країн при активній співпраці учасників освітнього процесу.

Зазначено, що створення інклюзивних класів та ефективне використання освітньої субвенції підвищують якість освіти і забезпечують рівний доступ до навчання для дітей з ООП. Вони сприяють розвитку соціальних навичок та формуванню толерантності серед учасників освітнього процесу. Моніторинг ефективності субвенції гарантує фінансову підтримку та створення безбар'єрного середовища.

Виявлено, що підтримка учнів з ООП варіюється за рівнями, залежно від складності потреб. Перший рівень забезпечує базову допомогу, другий – інтенсивнішу підтримку з ІПР, третій – спеціалізовані заняття, четвертий – індивідуальне навчання з корекційними засобами, п'ятий – найвищий рівень підтримки з альтернативними методами комунікації та спеціалізованими ресурсами.

Підкреслено, що інклюзивна освіта гарантує рівний доступ до навчання для всіх учнів. Міжнародне співробітництво допомагає адаптувати кращі практики в освітні системи різних країн. Важливі аспекти – підтримка педагогів, розвиток інклюзивних методик та забезпечення доступу до освіти для учнів з ООП. У умовах війни виникають проблеми, такі як безпека, психологічна підтримка та адаптація навчальних матеріалів.

Уточнено, що за останні п'ять років в Україні відбулись суттєві зміни в інклюзивній освіті завдяки реформі НУШ, яка підтримує інтеграцію дітей з ООП у загальноосвітні заклади. Створення ІРЦ стало важливим кроком у

діагностиці та підтримці учнів з ООП, а також у наданні методичної допомоги вчителям. Прийняття Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання забезпечило доступ до якісної освіти для кожної дитини з урахуванням її потреб. Значну увагу приділено підготовці педагогів через курси та тренінги, а також покращенню матеріально-технічної бази шкіл для забезпечення доступності освіти для дітей з інвалідністю. Впровадження інклюзивних форм оцінювання та ІПР сприяло персоналізації освітнього процесу.

Виявлено, що в Одеській області розвиток інклюзивної освіти спрямований на забезпечення рівних можливостей для дітей з ООП через мережу ІРЦ. Департамент освіти і науки Одеської ОДА координує розвиток ІРЦ та організовує підготовку педагогів. В області регулярно проводяться тренінги та семінари для вчителів, що сприяє інтеграції дітей з ООП в освітній процес. Однак для подальшого розвитку необхідно впроваджувати інноваційні методи, вдосконалювати інфраструктуру та забезпечити підтримку на всіх рівнях системи освіти.

Констатовано, що у КУ «Інклюзивно-ресурсний центр» Чорноморської міської ради висококваліфіковані фахівці застосовують індивідуальний підхід до кожної дитини з ООП. Проте є проблеми з недостатністю специфічних методичних матеріалів і необхідністю підвищення кваліфікації педагогів. Погіршення доступності освітніх послуг для дітей з віддалених районів вирішується через онлайн-платформи. Загалом, освітні послуги є ефективними, але потребують збільшення індивідуальних занять та покращення підтримки для розвитку мобільності і вирішення затримок у навчанні.

Зазначено, що співпраця між закладами освіти та ІРЦ є основою для успішного розвитку інклюзивної освіти та підтримки дітей з ООП. ІРЦ допомагають створювати індивідуальні освітні плани і надають корекційно-розвивальні послуги, що забезпечують доступність освіти для всіх учнів. Важливо також надавати консультативну підтримку педагогам і батькам, що сприяє ефективному навчальному процесу та розвитку дітей.

Виявлено, що управлінська підготовка директорів, особливо в інклюзивних закладах, є важливою для ефективної роботи освітніх установ. Вона включає розвиток стратегічного мислення, організаційних і лідерських навичок, а також здатність організувати інклюзивне середовище і взаємодіяти з педагогами, учнями та батьками. Підготовка директорів через програми навчання допомагає їм адаптуватися до змін і забезпечити інклюзивну освіту.

Зазначено, що інклюзивні міжкласні групи є важливим елементом сучасної освіти, спрямованим на забезпечення рівних можливостей для учнів з ООП. Вони дозволяють адаптувати освітні програми і методики, враховуючи індивідуальні потреби учнів. Важливо застосовувати нові підходи, зокрема п'ять рівнів підтримки, які змінюють організацію освітнього процесу та забезпечують індивідуальний підхід до кожного учня.

Встановлено, що розробка тренінгів для працівників НУШ з інклюзивної освіти є важливим кроком для забезпечення рівних можливостей для учнів з ООП. Це підвищує кваліфікацію педагогів, розширює їхні знання та навички з адаптації освітнього процесу і використання інтерактивних методів навчання, що створює сприятливе середовище для розвитку учнів з ООП.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бавольська О. Модель індивідуальної підтримки учнів з особливими освітніми потребами в контексті інклюзивної освіти. Вересень. 2022. № 3(94). С. 89-97.
2. Губарь О. Г. Рівень сформованості інклюзивної культури суспільства в сучасних умовах. Освіта осіб з особливими потребами в умовах миру і війни: Матеріали IX Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології, 2023. С. 117-121.
3. Давиденко В. В. Становлення інклюзивної освіти як чинник формування соціальної держави: нормативно-правове забезпечення. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету Україна. 2017. № 14. С. 117-121.
4. Еразмус+ інклюзивність та екологічність. URL: <https://erasmusplus.org.ua/opportunities/mozhlyvosti-dlya-organizaczij/erazmus-ta-inklyuziya/>
5. Заярнюк О. В. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та шляхи вирішення. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент: зб. наук. пр. Одеса, 2015. Вип. 11. С. 190-193.
6. Іващенко К. В. Лідерство в інклюзивному просторі. 2018. URI <http://dspace.udpu.edu.ua:8181/handle/6789/9513>
7. Інклюзія. URL: <https://osvita.od.gov.ua/inklyuziya/>
8. Кас'яненко О. М., Приходько Т. П., Салюк І. І. Особливості організації інклюзивного освітнього середовища в умовах воєнного стану: виклики та перспективи. Педагогічна Академія: наукові записки. 2024. № 13. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14395833>

9. Кендус Д. І., Присяжнюк Л. М. Інклюзивні класи як варіант розвитку інклюзивної освіти. Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції, можливості України та роль агропродовольчого сектору: зб. матеріалів VI міжнар. наук.-практ. конф. (17-18 листопада 2022 р.). Київ: НУБіП України, 2022. С. 235-237. 16. Комар О. А., Пісняк В. С. Актуальні питання інклюзивної освіти: основні вектори. Академічні візії. 2023.

10. Конвенція про права дитини: ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

11. Конвенція про права осіб з інвалідністю: ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 13.12.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

12. Кравченко Г. Методи адаптивного управління розвитком у забезпеченні умов інклюзивного середовища в закладі вищої освіти. Адаптивне управління: теорія і практика». Серія «Педагогіка». 2022. № 13(25). URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/454>

13. КУ «Інклюзивно-ресурсний центр» Чорноморської міської ради Одеської області. URL: <https://irc-ch.klasna.com/uk/site/golovna.html>

14. Лондар С., Литвинчук А., Терещенко Г., Гапон В., Анісімова О. Автоматизація збору та аналізу звітності шкіл із використання коштів державних освітніх субвенцій. Інформаційні технології і засоби навчання. 2024. Том 102, № 4. С. 108-129.

15. Марцев О. Готовність вчителів до формування психологічно безпечного інклюзивного освітнього середовища. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Психологія. 2023. № 1(57). С. 24-28.

16. Мережа інклюзивно-ресурсних центрів Одеської області. URL: <https://osvita.od.gov.ua/inklyuziya/>

17. Миронова С. П. Нова українська школа: особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Астон, 2020. 176 с.

18. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola?&type=all&tag=nova-ukrainska-shkola>

19. Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами / методичні рекомендації / укладачі: Н. Софій, О. Стягунова, О. Федоренко. Київ, УІРО, 2024, 40 с.

20. Підвищення фахової компетентності керівників закладів освіти у сфері інклюзії. URL: <https://mon.gov.ua/news/pidvyshchennia-fakhovoi-kompetentnosti-kerivnykiv-zakladiv-osvity-u-sferi-inkliuzii>

21. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: Постанова Кабінету Міністрів України; Положення, Форма типового документа, Реєстр, Заява, Висновок, Журнал від 12.07.2017 № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text>

22. Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами: Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Умови, Перелік, Форма типового документа, Інформація, Договір, Акт від 14.02.2017 № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/88-2017-%D0%BF#Text>

23. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Форма типового документа, Протокол, Програма від 15.09.2021 № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>

24. Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників для роботи в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти відповідно до вимог Концепції «Нова українська школа»: МОН України; Наказ, Програма від 18.10.2019 № 1310. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1310729-19#Text>

25. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

26. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи від 07.06.2024 № 527-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text>

27. Робоча програма навчальної дисципліни «Менеджмент інклюзивної школи». URL: <http://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/10/ok-9-menedzhment-inkluzyvnoyi-shkoly.pdf>

28. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами: ЮНЕСКО; Декларація від 10.06.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text

29. Стеблюк С. В. Методика інклюзивного навчання за Концепцією «Нова українська школа» (для здобувачів вищої освіти спеціальності 016 «Спеціальна освіта» денної та заочної форм навчання): навчальний посібник. Ужгород, 2023. 113 с.

30. Фенцик О. М., Жданова А. А., Стоколос-Ворончук О. О. Принципи та виклики сучасної інклюзивної освіти. Вісник науки та освіти. 2024. №11(17). С. 1173-1183.

31. Хома Т. В., Дулкай О. В. Сучасні підходи до застосування інтерактивних технологій у класах з інклюзивним навчанням. In The 12th International scientific and practical conference “Prospective directions of modern science and education in the world” (November 19–22, 2024) Rotterdam, Netherlands. International Science Group. 2024. P. 287-289.

32. Чередніченко С. В., Огієнко М. О. Сучасні підходи до інклюзивної освіти в Україні та за кордоном. Олімпійський та паралімпійський спорт 2024. № 2. С. 80-84.
33. Шевченко В. Підготовка фахівців до роботи з дітьми з особливими потребами в сучасних умовах. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2019. № 4. С. 340-350.
34. Школа резерву керівних кадрів: інклюзивна освіта. URL: <https://osvita-omr.gov.ua/shkola-rezervu-kerivnykh-kadriv-inkliuzyvna-osvita/#more-77508>
35. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/248>

ДОДАТОК А

Мережа інклюзивно-ресурсних центрів Одеської області

№ з/п	Район (місто)	Територіальна громада (район міста)	Повна назва інклюзивно-ресурсного центру	Адреса інклюзивно-ресурсного центру
1	Одеський район, м. Одеса	Приморський район міста	Комунальна установа «Одеський інклюзивно-ресурсний центр №1»	65039, м. Одеса, вул. Мечникова, 2а
2	Одеський район, м. Одеса	Київський район міста	Комунальна установа «Одеський інклюзивно-ресурсний центр №2»	65080, м. Одеса, вул. Люстдорфська дорога, 60
3	Одеський район, м. Одеса	Хаджибейський район міста	Комунальна установа «Одеський інклюзивно-ресурсний центр №3»	65028, м. Одеса, вул. Богдана Хмельницького, 92
4	Одеський район, м. Одеса	Пересипський район міста	Комунальна установа «Одеський інклюзивно-ресурсний центр №4»	65123, м. Одеса, вул. Академіка Сахарова, 20
5	Одеський район, м. Одеса	Київський район міста	Комунальна установа «Одеський інклюзивно-ресурсний центр №5»	65038, м. Одеса, вул. Дача Ковалевського, 85
6	Одеський район, м. Одеса	Хаджибейський район міста	Комунальна установа «Одеський інклюзивно-ресурсний центр №6»	65070, м. Одеса, вул. Космонавтів, 70
7	Одеський район, м. Одеса	Приморський район міста	Комунальна установа «Одеський інклюзивно-ресурсний центр №7»	65036, м. Одеса, вул. Транспортна, 12
8	Одеський район, м. Одеса	Пересипський район міста	Комунальна установа «Одеський інклюзивно-ресурсний центр №8»	65003, м. Одеса, вул. Отамана Головатого, 99
9	Одеський район, м. Одеса	Пересипський район міста	Комунальна установа «Одеський інклюзивно-ресурсний центр №9»	65111, м. Одеса, Суворовський район, Махачкалинська, 6
10	Одеський район, м. Южне	Южненська міська рада	Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Южненської міської ради Одеського району Одеської області	65481, Одеська область, м. Южне, проспект Григорівського десанту, 26 а
11	Одеський район	Чорноморська міська рада	Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Чорноморської міської ради Одеської області	68001, Одеська область, м. Чорноморськ, проспект Миру, 1/64-Н
12	Одеський район	Доброславська селищна рада	Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Доброславської селищної ради Одеського району	67500, Одеська область, смт Доброслав, проспект 40 - річчя Визволення, 10
13	Одеський район	Вигодянська сільська рада	Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Вигодянської сільської ради Одеської області	67620, Одеська область, село Вигода, вул. Шкільна, 15
14	Одеський район	Овідіопольська селищна рада	Комунальна установа Овідіопольської селищної ради «Овідіопольський інклюзивно-ресурсний центр»	67801, Одеська область, смт. Овідіополь, вул. Тараса Шевченка, 304
15	Одеський район	Маяківська сільська рада	Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр Маяківської сільської ради»	67654, Одеська область, с. Маяки, вул. Преображенська, 69 А
16	Одеський район	Визирська сільська рада	Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Визирської сільської ради Одеського району Одеської області	67541, Одеська область, Визирська, Учительська, 3/1

17	Білгород-Дністровський район	Білгород-Дністровська міська рада	Комунальна установа «Білгород-Дністровський інклюзивно-ресурсний центр» Білгород-Дністровської міської ради Одеської області	67701, Одеська область, м. Білгород-Дністровський, вул. Михайлівська, 29
18	Білгород-Дністровський район	Мологівська сільська рада	Комунальна установа «Молозький інклюзивно-ресурсний центр» Мологівської сільської ради Білгород-Дністровського району Одеської області	67752, Одеська область, с. Випасне, вул. Кишинівська, 83
19.	Білгород-Дністровський район	Саратська селищна рада	Комунальна установа «Саратський інклюзивно-ресурсний центр» Саратської селищної ради Одеської області»	Україна, 68200, смт. Сарата, вул. Чкалова, 6.15
20	Білгород-Дністровський район	Татарбунарська селищна рада	Комунальна установа «Татарбунарський інклюзивно-ресурсний центр» Татарбунарської міської ради Одеської області	68100, Одеська область, м.Татарбунари, вул. Барінова, 10
21	Болградський район	Арцизька міська рада	Комунальна установа «Арцизький інклюзивно-ресурсний центр» Арцизької міської ради Одеської області	68400, Одеська область, м. Арциз, вул. Калмикова, 44
22	Болградський район	Болградська міська рада	Комунальна установа «Болградський інклюзивно-ресурсний центр» Болградської міської ради Одеської області	68752, Одеська область, місто Болград, вулиця Ізмаїльська1- А
23	Болградський район	Тарутинська селищна рада	Комунальна установа «Тарутинський інклюзивно-ресурсний центр»	68500, Одеська область, смт. Тарутине, вул. Спортивна, 1а
24	Березівський район	Березівська міська рада	Комунальна установа «Березівський інклюзивно-ресурсний центр» Березівської міської ради Одеської області	67300, Одеська область, м. Березівка, вул. М.Грушевського, будинок 5А
25	Березівський район	Іванівська селищна рада	Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Іванівської селищної ради Одеської області	67200, Одеська обл., вул. Новоселів, б.18 А
26	Березівський район	Миколаївська селищна рада	Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Миколаївської селищної ради Березівського району Одеської області	67000, Одеська область, смт. Миколаївка, вул. Шкільна, 22
27	Подільський район	Ананьївська міська рада	Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Ананьївської міської ради	66401, Одеська область, місто Ананьїв, вул. Героїв Укр, 7а
28	Подільський район	Балтська міська рада	Комунальна установа «Балтський інклюзивно-ресурсний центр» Балтської міської ради Одеської області	66101, Одеська область, м. Балта, вул. Пролетарська, 9
29	Подільський район	Кодимська селищна рада	Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Кодимської міської ради Одеської області	66000, Одеська область, місто Кодима, вулиця Героїв АТО, 11
30	Подільський район	Окнянська селищна рада	Комунальна установа «Окнянський інклюзивно-ресурсний центр»	67900, Одеська область, смт. Окни, вул. Херсонська, 6
31	Подільський район	Подільська міська рада	Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Подільської міської ради Одеської області	66300, Одеська область, м. Подільськ, вул. Соборна,198
32	Подільський район	Любашівська селищна рада	Комунальна установа «Любашівський інклюзивно-ресурсний центр»	66502, Одеська область, смт Любашівка, вул. Володимира Князя, 132
33	Подільський	Савранська селищна рада	Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр»	66200, Одеська область, Подільський район,

	район		Савранської селищної ради Одеської області	смт. Саврань, вул. Соборна, 13
34	Ізмаїльський район	Ізмальська міська рада	Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Ізмаїльської міської ради Ізмаїльського району Одеської області	68600, Одеська область, м. Ізмаїл, вул. Гагаріна, 2а
35	Ізмаїльський район	Вилківська міська рада	Комунальна установа «Вилківський інклюзивно-ресурсний центр» Вилківської міської ради Одеської області	68355, Одеська область, м. Вилкове, вул. Т. Повстання, 40
36	Ізмаїльський район	Саф'янівська сільська рада	Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Саф'янівської сільської ради Ізмаїльського району Одеської області	68600, Одеська область, м. Ізмаїл, проспект Суворова, 69
37	Ізмаїльський район	Кілійська міська рада	Комунальна установа «Кілійський інклюзивно-ресурсний центр» Кілійської міської ради Одеської області	68303, Одеська область, м. Кілія, вул. Миру, 42
38	Ізмаїльський район	Ренійська міська рада	Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Ренійської районної ради Одеської області	68800, Україна, Одеська область, м. Рені, 28 Червня, 216
39	Роздільнянський район	Великомихайлівська селищна рада	Комунальна установа «Великомихайлівський інклюзивно-ресурсний центр» Великомихайлівської селищної ради	67150, Одеська область, с.Новоселівка, Миру, 35
40	Роздільнянський район	Лиманська селищна рада	Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Лиманської селищної ради Одеської області	67400, Одеська область, смт Лиманське, вул Кірова, П

Джерело: складено на основі [29].